

MLADIKA

ISSN 1124 - 657X

ŠT.06

AVGUST 2001

L. 5000
€ 2,58

Postnina plaćana v gotovini - avgust 2001 • Specijazione in a.p. art. 2 comma. 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - agosto 2001

Upravičena pričakovanja	01
Marjan Marinšek:	
Tovarišica Samara	02
Vida Valenčič: Armenija: lepa, komplicirana ženska (II.)	05
Peter Merku:	
Iz spominov na starše (XIII.)	08
Mogoče bi vas zanimalo	
zvedeti, da	10
Ivo Jevnikar: Iz arhivov in predalov:	
"Moje življenje je kakor kaplja na veji..." Primorski padalec	
Lojze Sivec (III.)	11
Katarina Fistrovič: Čudež	14
Drago Štoka: Just Lavrenčič, organist in pevodnja	
na Katinari	15
Mitja Petaros:	
Evro v numizmatiki	20
Vladimir Kos: Pesmi	22
Antena	23
Ocene:	
Knjige: M. Coslovich, Storia di Savina - Savinina zgodba; Publikacija o Kapeli Odrešenikove Matere; F. Močnik, Moji spomini; F. Bonini-Kovačov, Imena v Garniškem kamune - Nomi in Comune di Grimacco	29

Na platnicah: Za smeh in dobro voljo; Listnica uprave

Priloga: RAST 05 - 2001

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija,
ulica Donizetti 3
tel. 040-370846; fax 040-633307
urednistvo@mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z. o.z.
Reg. na sodišču v Trstu št.193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 11131331 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo in druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk: Graphart snc - Trst

NOVO!

Spomnila sem se nekaterih svojih pesmic iz radijskih iger in prijela me je nekakšna igrivost, da bi se preizkusila tudi na tem področju. Da bi, denimo, upesnila v zvočnih verzih in v jeziku, ki bi otrokom malce obogatil preskromno poznavanje bolj izbrane-ga izrazja, njihov svet igrač, živali, rastlin, hkrati pa bi jim približal svet poezije. Morda so te pesmi malce zahtevne za tukajšnjega otroka. S

svojo melodioznostjo, igrivostjo in nagajivostjo pa se jim bodo morda lažje približale. Priložena plošča CD jim bo z glasbo in recitacijo pri tem pomagala. Poseben namen pa sem imela s priloženim "plakatom", na katerem je v obliki pesmic in nagajivo izrisanih črk predstavljena slovenska abeceda, kar lahko služi tudi za zabavno šolsko rabo.

Zora Tavčar

SLIKA NA PLATNICI: Reka Koritnica tik pred izlivom v Sočo v bližini Bovca, kjer so cerkveni pevci s Tržaškega letos preživeli svoj študijski teden. (foto Maver)

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Liljana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Ester Sferco, Marko Tavčar, Andrej Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Upravičena pričakovanja

Dobrih 100 dni po nastopu nove vlade v Rimu in kasnejši preosnovi deželne vlade v Trstu je čas, da naredimo prvo analizo odnosov med državnimi in deželnimi institucijami na eni strani in slovensko manjšino na drugi. To nikakor ne pomeni, da računamo ali da smo se sprijaznili z nujno kontrapozicijo med manjšino in javno oblastjo. Ta obračun je utemeljen in potreben, ker je marca začel veljati zaščitni zakon in od njegovega izvajanja ali neizvajanja bo odvisno, ali bomo z državo zadovoljni ali ne. Za nas so prvi znaki razpoloženja državnih organov do manjšine nadvse pomembni in tudi zgovoren pokazatelj tistega, kar nam država obeta, ali s čimer grozi.

Brez pomislekov lahko presodimo, da v manjšini in njenih ustanovah prevladujejo občutki zmedenosti in vznemirjenosti. Rimska vlada še ni dala nobenega znaka pripravljenosti izvajati zakon niti v tistih členih, ki predvidevajo točno določene časovne roke kot naprimer paritetni odbor ali ustanovitev avtonomne sekcije na tržaškem konservatoriju ali polnopravno vključitev dvojezične šole v Špetru v sistem javnega šolstva. In vendar je paritetni odbor tisti organ, ki bo v bodoče skoro v celoti odločal o izvajanju zakona, glasbeno šolstvo je v manjšinskem prostoru poleg športa najbolj množična oblika dela z mladino, šola v Špetru pa najbolj zahtevna pobuda na robu manjšinstva, ki popravlja 130-letne pomanjkljivosti in zamude države. Tega ni mogoče samo zapisati in čakati, tu gre za pomembna in temeljna vprašanja, ki postajajo iz dneva v dan bolj pereča, kakor postaja iz dneva v dan bolj zevajoča luknja v finansiranju vseh naših dejavnosti. Nihče ni tega še rekel ali zapisal, toda res je, da gre za atentat na obstoj manjšinskih ustanov, ki jih ščiti novi zakon, še prej pa Osimski sporazum in Londonski memorandum. Resnica je, da manjšina ni letos dobila niti najmanjšega zneska iz dosedanjih skladov in res je tudi, da si nihče od politikov ni postavil vprašanja, kako lahko naše organizacije delajo naprej.

Naglas se že govori, da nam je večinska koalicija, na kateri slonita tako rimska vlada kot deželni odbor, zamerila splošno manjšinsko opredelitev za levosredinski tabor na nedavnih parlamentarnih volitvah (resnici na ljubo moramo priznati, da je to deloma res, toda drugača si Hiša svoboščin ni mogla pričakovati spricho sovražnih stališč, ki jih je zavzela med parlamentarno razpravo zaščitnega zakona). Toda na tako logiko ne moremo pristajati, saj tu ne gre za odnose med strankami, ki si med seboj konkurirajo, tu gre za odnose med javnimi institucijami in manjšinskimi ustanovami, ki slonijo na dolgoletni praksi in so osnovane na sodelovanju, ne pa na konkurenci ali celo nasprotovanju. V takem revanšističnem duhu so se pojavile tudi kandidature za paritetni odbor, ki ne obetajo nič dobrega, saj gre za osebe, ki imajo od zmeraj odklonilen odnos do Slovencev. In vendar je paritetni odbor - vsaj na papirju - organ, ki naj bi urejal odnose država-manjšina na pozitiven način, da bi zagotovil čimboljše učinke zaščitnega zakona na manjšinsko stvarnost. Drugi ga očitno jemljejo kot prizorišče spopadov z manjšino in njenimi upravičenimi pričakovanji, zato imenujejo vanj predstavnike, ki bodo paritetni odbor ovirali ali ga celo onemogočili.

Povolilni meseci so torej potekli v nekakšnem jalovem zadrževanju nalog in dolžnosti, ki jih država in dežela imata do manjšine ne glede, kakšna je sestava vlade ali večinske koalicije. Škoda, da ljudje, ki ustvarjajo politiko odnosov do manjšine, tega še niso razumeli, ker nasedajo sebičnim posameznikom, ki si na koži manjšinske skupnosti skušajo ustvariti lasten vplivni prostor.

Poleg tega se je dela večinske koalicije polastila tudi mrzlica po aktivnejši (beri napadalnejši) politiki do Slovenije, od katere bi spet radi dobili sporne nepremičnine in kateri očitajo, da ne zna zapečatiti svojega prostora pred pribežniki iz tretjega sveta. Okrepili so nadzor meje in predlagali celo anahronistično mrežo, ki naj bi kot nova železna zavesa ločila Slovenijo od Evropske zveze in tako preprečila ilegalne prehode.

(dalje na 14. strani) ⇒

Četrty kongres SKOJ-a je dal prisego tovarišu Titu in Komunistični partiji, da se bo ves mladi rod Jugoslavije še naprej neustrašno boril za dokončno zmago socializma.

To so bile zelo jasne besede, zapisane v Pionirju, ko sem komaj znal brati. Seveda nisem ničesar razumel in nisem vedel, kdo so skojevci in zakaj so prisegli tudi v mojem imenu.

A kmalu sem jih spoznal.

Čez tri leta je na šolo prišla učiteljica Samara. Bila je še zelo mlada. Imela je dolge črne lase, spletene v dve zelo dolgi kiti, ki sta ji segali daleč po hrbtu navzdol. Zelo grdo je bilo takrat reči, da segajo kite tovarišici do riti, a Franček iz Ješovca, ki je to izgovoril malo preglasno, jih je takoj dobil s šibo po riti. Kadar smo se fotografirali, je tovarišica Samara obe kiti prestavila naprej, da sta se dobro videli. Po sredini glave je imela strogo počesano prečo, pod temnimi obrvmi pa je gledalo dvoje črnih oči, ki so bistro švigale zdaj sem, zdaj tja. Postavo je imela kot kak otrok: drobne ročice, številka čevljev trintrideset, na nožicah pa kratke bele nogavice, zavihane nazaj proti čevlju.

Pravili so, da je bila skojevka, a nisem vedel, kaj bi to bilo. Skobčevka? Ne, to gotovo ne, saj sem to ujedo s kratkimi, okroglimi perutmi in velikim repom že poznal iz prirotopisa.

A kmalu sem zvedel, za kakšnega tiča je šlo pri njej.

Tovarišica Samara je prišla na svoje prvo delovno mesto v zakotno Kozje po uspešno opravljenem povojnem tečaju za učitelje. Saj ne, da ni imela rada šole in otrok, toda nikakor ni mogla iz svoje kože.

Vero in cerkev je sovražila na živo in mrtvo.

Na naši šoli, kjer so bili učenci pretežno iz kmečkih domov in so skoraj vsi hodili tudi k verouku, je tovarišica Samara sklenila temu narediti konec. Takole v dveh letih naj bi vera dokončno prenehala.

Usoda je hotela, da je prišla stanovat k nam, kjer smo vsi hodili v cerkev. Takrat nam je ljudska oblast enostavno zapovedala, da mora naša šestčlan-

ska družina vzeti na stanovanje mlado učiteljico, prisodila ji je našo največjo sobo, in smo jo imeli samo za ta boljše. Okraj je za tovarišico Samaro plačeval najemnino po tarifi, ki jo je sam določil in ji plačal tudi ustrezen del drv. A nobene prisile, lepo vas prosim.

Okraj je vsa pogodbeno določila o podnajemnici rešil z dekretom, na katerega bi se lahko pritožili, če bi si upali. A bila je svoboda in morali smo paziti, kaj počnemo.

Tovarišica Samara je torej prišla v našo hišo.

Takoj je povedala, da je vera opij ljudstva, česar nismo razumeli, gospoda dekana je ožigosala za belogardista, kar spet nismo vedeli, kaj bi bilo, ker pri nas ni bilo ne belogardistov, ne črnogardistov, ne plavih gardistov, ne Titovih gardistov in sploh nobenih gard. Res je gospoda dekana tako prestrašila, da sploh ni hotel več pridigati, le iz knjig je še prebiral. Ker so mu prej pobrali že

farovž in farovško polje, se je na hitro upokojil in zbežal v rodne Poljane na Dolenjskem.

Tovarišica Samara je mislila, da bo cerkev sedaj lepo zaklenjena.

Toda za dekanom je prišel mlad kaplan Janez Bračun iz Podsrede. Kaj pa zdaj? Tovarišica Samara je mislila in mislila, pobliskavala s svojimi črnimi očmi, da je bila za trenutek prav ljubka in si gladila dolgi kiti, a si na koncu le nekaj izmislila.

Prav v času, ko bo imel kaplan ob nedeljah deseto mašo, bo ona razpisala nedeljsko šolo. Otroci bodo morali v šolo namesto v cerkev.

Res ji je prvi načrt uspel, drugič pa ne, saj se je kaplan pripravil na spopad z mlado tovarišico. Vedel je, da je nedeljska šola tovarišičino maslo, da takega predpisa v nobenem zakonu ni in v nobenem kraju na območju Ljudske republike Slovenije nimajo že vsaj sto let nobenih nedeljskih šol. Mašo je prekinil, stopil v šolo in pred presenečenimi očmi tovarišice Samare odpeljal otroke v cerkev.

Potem je bil nekaj časa mir.

Nekoč sem zbolel in ležal z visoko vročino. Takrat je prvič stopila v našo otroško sobo in sedla

Marjan Marinšek

Tovarišica Samara

k moji postelji. Svoje drobne in hladne ročice je položila na moje razgreto čelo.

“Rada bi, da čimprej ozdraviš in prideš v šolo,” je rekla iskreno.

Ko je tako sedela in mi hladila čelo, je nenadoma zagledala na steni nad posteljo sliko angela varuha, kako vodi dečka in deklico varno čez polomljeno brv. To sliko sem imel zelo rad, saj sem si predstavljal, da sem bil deček jaz, deklica pa sosedova Breda.

Še danes vidim srep in obupan pogled tovarišice Samare. Grozno je bilo spoznanje, da stanuje v hiši, kjer otroke varujejo angeli. Pozabila je na moje vroče čelo, odmaknila roko in hitro odbrzela iz sobe. Potem se me je dolgo izogibala.

Ob koncu leta sem jo prosil, da mi napiše naslov v zvezek za obvezno čtivo. Tovarišica Samara je lepo pisala in učenci smo ji radi dajali zvezke, da nam je delala naslove. Hotel sem, da mi napiše naslov za obnovo Dnevnik malopridnega Jurčka.

“Ti si tak malopridnež, s tistim angelom varuhom na steni. Da te ni sram,” je dejala in mi ni hotela napisati naslova. Zvezek še danes hranim in naslov mi še danes manjka.

Naslednje leto se je preselila.

Tovarišica Samara bi se rada v Kozjem omožila, a je imela preveč dela s proslavami in političnimi manifestacijami. Takrat nas je potrebovala in je bila z nami zelo zadovoljna. Peli, igrali in vpili smo tisto, kar nam je naročila, saj pravzaprav nismo vedeli, za kaj gre.

Na šoli je obnovila baklado.

Iz konzervnih škatel smo naredili bakle in jih napolnili s pepelom in žagovino iz domače parne žage. Vse skupaj smo napojili s petrolejem, ki smo ga dobili v trgovini ali zmaknili doma. Škatle smo že prej nasadili na leskove palice, ki smo jih narezali pod Starim gradom.

Za Devetindvajseti november je bila napovedana taka baklada.

Šola je bila okrašena s smrečjem in z zastavicami, šolsko dvorišče pometeno. Moral je biti veličasten pogled na premikajočo se ognjeno vrsto, ki se je na predvečer praznika vila od šole proti trgu. Tovarišica Samara je zahtevala, da vpijemo Osvobodilni fronti in maršalu Titu, zlasti primerno je bilo Tito - Partija, čeprav nismo točno vedeli, kaj to pomeni.

Bahov Lojzek se je zadrhl še: “Tito - Stalin!”, kar je tovarišica Samara preslišala in drugi dan povedala, da odslej tega vzklika ne bomo več uporabljali, da sicer ni nič narobe, a je boljše, da ne, čeprav smo pred nekaj leti še vsi tako vzklikali. Treba je biti previden, je še pristavila.

Ko je zagledala Krivčevega Petra in mene in videla, da nimava kakšnega posebnega dela, je zavpila: “Ti, teci domov po harmoniko, Peter pa po vedro apna in čopič! Alo!”

Igranja na harmoniko sem se naučil od brata Milana. Toda moj partizanski repertoar je obsegal samo dve pesmi, Hej brigade in Noč je zbežala, ki pa sem jih s pridom uporabljal in mešal.

Krivčev Peter je za občinsko hišo našel vedro apna in star čopič in stopil v vrsto. Čim smo prišli do Mačkove štale, sem moral še posebej močno igrati, Peter pa je na vrata napisal: Smrt fašizmu - svoboda narodu! Potem smo po vsem trgu pisali lepa gesla kot so bila: Smrt okupatorju in njegovim domačim hlapcem! Živel maršal Tito! Vse sile za petletko! Tito - Partija! Živel 29. november - Dan republike!

Obe partizanski pesmi sem zaigral že po desetkrat in sem hotel prestaviti na tisto, ki smo jo tako radi peli na izletih: Kaj pa dekle tukaj delaš, rompompom? A tovarišica Samara je zaznala spremembo in mi poslala znamenje, naj spet zaigram Hej, mašince, zagodi, češ, da bo sedaj prišlo zelo važno dejanje. Ministranti so morali, za kazen, prinesiti velik transparent, ki so ga namestili na hišico, v kateri je bila živinska tehtnica. Ta je stala na sredi trga in jo je bilo mogoče videti tako od postaje Ljudske milice kot od župnišča. Na transparentu je pisalo: Proč z reakcionarno politiko Vatikana!

Nisem vedel, kdo je to vatican. Mogoče kak tiran, pogan ali kaj takega kot pantakan za koloradarje, ali kaj vem kaj, zato sem se z drugimi ministranti drl na vse grlo in še močneje zaigral tisto o hej mašinci.

Baklada se je končala tako, da smo na dvorišču pred šolo naredili velik krog, na sredo pa postavili pionirja z zastavo. Bilo je že temno in v soju bakel je odsevala skupina, ki je sredi kroga zaplesala Pionirsko kolo, pri katerem si moral znati štiri “prisunske korake” v desno, topotati z nogami na mestu in občasno žugati z levo, potem pa še z desno roko. Prisunski koraki izvirajo še iz sokolskih vaj in pomenijo “korak ter priključitev k nogi”.

Drugo jutro smo se vsi ministranti znašli pri nedeljski maši in skupaj pobožno molili za našega papeža Pija, za škofa Maksimilijana, vse naše duhovnike in redovnike, brate in sestre...

Nekoč na veliki petek. Pri uri aritmetike in algebre.

“Poglejte me, otroci,” nas je tovarišica Samara prijazno povabila, da smo jo pogledali. “Kaj delam?”

“Nekaj jeste,” smo odvrnili, ne vedoč, kaj je mlela v svojih ustecih.

“Natančno tako! Klobase jem!” je odgovorila zanosno in dvignila desno roko, v kateri je držala drugi konec klobase. “Veliki petek in jaz jem meso.”

“Danes je post,” je dejala Dobravčeva Helena, ko je z grozo ugotovila, kako tovarišica greši. “Danes se ne sme jesti ničesar od mesa in od hrane si je treba pritrpati,” je dejala Helena boječe in skoraj tiho, da ne bi tovarišico preveč razjezila. Potem je povesila oči, da ne bi več videla, kako se pred njenimi očmi dela smrtni greh.

“Hahaha! Post?” se je zasmejala tovarišica Samara in zanalašč na novo ugriznila in zacmokala. “Povej Helena, ali se mi je kaj zgodilo, ker jem klobase? Nič! Vidite, tako je s tem postom.”

Helena je prizadeto sklonila glavo. Tudi ostali v razredu smo onemeli, da je tovarišica jedla meso na postni dan.

“No, kje smo ostali? Aja, ponovimo še vprašanja o Titu?” je dejala, ko je pospravila klobaso, se obrisala okoli ust in nadaljevala z aritmetiko in algebro.

“Torej, katero vino ima Tito najrajši?”

“Domo-vino,” smo odgovorili v zboru.

“Kateri bor je Titu najljubši?”

“Mari-bor!”

“Kateri grad...?”

Jeseni leta 1953 je šlo za Trst.

Bo naš ali italijanski? Bili smo v prednosti, saj še ni bilo dolgo, ko so partizani vrgli strahopetno italijansko vojsko čez mejo in osvobodili Primorsko in Trst. Tovarišica Samara nam je zaupala, da se nimamo česa bati, Trst bo zagotovo naš, ker so vsi Italijani strahopetci, jedo mačke in lastovke in če ustrelj samo en partizan, Italijani takoj zavpijejo “mamma mia” in bežijo dol do Rima. Vojna bo končana v nekaj dneh, če ne celo v nekaj urah in lahko si bomo odrezali lep kos italijanske pogače.

Demonstracije so bile vsak večer. Tovarišica Samara je šla skozi trg z gručo žensk, ki so se držale pod roko in so vpile: Može damo - Trsta ne damo, čeprav sploh ni bila poročena.

Nekoč je celotno povorko usmerila po cesti proti avtobusnim garažam. Tam smo morali glasno brati geslo, ki je bilo napisano na pročelju: Zahtevamo naša mesta, Celovec, Trst, Gorico!

Krivčev Peter, ki je spet nosil s seboj vedro apna in čopič, je moral na garažna vrata narisati Titov lik.

Samo dvakrat je Peter namočil čopič v apno in že je na garažnih vratih nastala ogromna Titova glava v profilu. Na koncu je Peter naredil še tiste značilne Titove gube na čelu, licu in ob ustih in portret je bil gotov. Tovarišica Samara je rekla, da bo Peter nekoč še dober slikopleskar, da pa bi bilo sedaj pri-

merno, če bi mladinke zapele še kaj o Titu. Pomignila je Anici in mladinke ter starejše pionirke so takoj začele igrati kolo in vpiti.

Druže Tito, joj, druže Tito, šalji nam bacače!

Pa češ videt, joj, pa češ videt, kako Švaba skače.

Druže Tito, joj, druže Tito, šalji palačinke,
da jih jede, joj, da jih jede, tvoje omladinke.

Sledila je podobno duhovita pesem, ki smo jo vsi znali peti in plesati. Posebno ministranti smo bili zelo glasni:

Hopštaj diri, dir dara,

hopštaj dara, dar dara,

Partija je najbolja!

Za učinkovit konec je poskrbela tovarišica Samara, ki je celotni demonstraciji postavila piko na i. Postavila se je v sredino polkroga, ki so ga naredile mladinke, zbrala vse sile, tako, da so ji žile na drobnem vratu močno nabrekli, v obraz pa je zarippla, ko je iz njenih otroških ust prišel močan in rezek vzklik, kot nekak amen pri očenašu:

Druže Tito, vodja komunista,

Partija je kao sunce čista.

V šolski kroniki za leto 1952/53 berem vse pomembne šolske slavnosti, ki jih je pripravila tovarišica Samara za tekoče leto: proslava osvoboditve Kozjega 9. septembra; miting ob sprejemu kulturniške skupine IV. operativne cone; komemoracija na grobu padlih borcev; miting v čast VI. kongresa KPJ; miting ob sprejemu patrolje II. grupe odredov na Štajerskem; proslava Dneva JLA; Dan borbenih žena 8. marec; miting na čast zasedanja IV. kongresa LMJ; komemoracija za Borisom Kidričem; Novoletna jelka, Prvi maj, Dan zmage, rojstni dan maršala Tita, itd.

Ščasoma se je tovarišica Samara nekoliko umirila, saj je s svojimi izvirnimi akcijami ostala osamljena in pri ravnatelju sploh ni našla podpore, ki si jo je obetala.

Nasprotno!

Ko sem že davno odšel s kozjanske šole, sem zvedel, da so jo postavili na drugo, kjer se je pomirila, naredila izpit za poučevanje na nižji stopnji, vmes se nesrečno poročila, hitro razvezala in umrla, stara nekaj več kot štirideset let.

Kadarkoli sem potem prihajal domov na počitnice, sem vselej pogledal na dve strani. Najprej na levo, kjer je stala cerkev svete Eme s čudovito fresko svetega Krištofa, ki jo je zob časa že močno načel, potem pa na desno, kjer je bil na garažnih vratih še vedno Petrov portret maršala Tita, ki je zdržal več kot deset let, dokler ni počasi izginil.

SREDNJEŠOLEC NA UNIVERZI

Vojni fotoreporter iz filma "Zgodbe" Michaela Hanekeja pravi, da je "tam na vojnem prizorišču življenje enostavno; tu, kjer živimo v miru, je težavnejše". Z Armenijo je podobno. Živiš na tem koščku zemlje, vkleščenem med (neprepustno) Turčijo, Azerbajdžanom, Iranom in Gruzijo. Vidiš težave, ceniš stvari, ki si jih vedno jemal za same po sebi umevne. Ne glede na praktične težave, je življenje veliko lažje, ker je vse še vedno jasneje definirano. Kaj si bil, kaj si, kaj želiš postati. Armenija ima to vedno jasno pred sabo, le da ne pozna načina, kako bi to dosegla. Tako kot srednješolski dijak, ki ga katapultiraš na izpite na univerzi.

Oddaljen od sveta, s televizijskimi dnevniki, ki ti maksimum nadrobno poročajo, kaj se dogaja v Moskvi, a nič dlje. Irska republikanska armada lahko izvede ducat bombnih atentatov v osrčju Londona, a ti zanje ne boš izvedel. In ta oddaljenost, ki je vse drugo kot samo fizična, dela življenje nedvomno lažje, ne glede na konkretne težave armenskega vsakdana. Spominjam se Mance Košir, ko je govorila o vplivu stalnega bombardiranja s (slabimi)

Tipični okrašeni armensko-pravoslavni križi, izklesani v kamnu.

novicami na človeško psiho. Najobčutljivejšim naj bi psihoterapevti predpisali začasno zdržnost pri novicah. In v Armeniji dojamem, kako se ti vse zelo poenostavi. Živiš življenje v akvariju. Ne podvomiš o stvareh. Če si na tej zemlji tujec, si ne želiš ničesar več od tega, kar imaš. Pravzaprav se ti v glavi sproži

neki mehanizem, ki ga ne moreš zaustaviti: vedno bolj obsedeno se ti zdi življenje tam, od koder si prišel. Obsedeno z vsem: službo, uspehom, prosvetnim delom, fizično formo, dopadljivostjo za vsako ceno, večno uglašenostjo in uglašenostjo z okoljem. Življenje je nedvomno lažje: ker si

prišel v tiste (naravno in zgodovinsko prelepe) kraje, od koder si vsi krajani želijo stran. Večno bodo ostali zaljubljeni v svojo Armenijo, v njene gore, v Ararat, v bogato zgodovino, v njeno utripajoče kulturno ustvarjanje, vendar Armenija so tudi dolgi meseci brez (že itak skrajno borne) plače, pomanjkljiva vodna napeljava, povsod razpredena mreža korupcije.

Država niha med spominom na sovjetski čas - ko so tovarne električnih in elektronskih aparatov še obratovala in je bila visoko industrializirana Armenija na tretjem mestu v proizvodnji le-teh v celotnem Sajuzu - ter ponosom za samostojnost. Kot vsaka bivša republika Sovjetske zveze se je Armenija znašla v položaju, ko mora začeti vse ex novo. Medrepubliško gospodarsko sodelovanje je propadlo, Armenija se je znašla brez energetskih virov, z zapuščenimi tovarnami, na tisoče tehnično izvežbanih ljudi na cesti. Odvisna od mednarodne pomoči in denarnih pošilk zdomcev v Ameriki, kjer je armenska lobby - kakih pet milijonov ljudi - le malo šibkejša od judovske.

Poslušala sem vse tiste tujce, Angleže, Nemce, Italijane, ki so razlagali, kaj pomeni delati v Armeniji in z Armenci. Kako težko je delati z ljudmi, ki so bili navajeni le ubogati, prilagoditi se, izvajati to, kar jim je vedno kdo drug na višjem položaju naročil. Kako težko je delati z ljudmi, kate-

Krščanska in armensko-pravoslavna simbolika pred bolnico v Ashtotsku.

re ni nihče učil, kaj pomeni odgovornost in zakaj je pomembno, da si jo vsak vzame za lastna dejanja. Tujci so na začetku težko doumeli, da morajo po tednu dni, ko so nekomu dodelili nalogo, preveriti, ali je opravljena.

“Žal je to popolnoma zaman, ker naloga ne bo opravljena. Vsaj, če nisi vseskozi zraven. Vedno je kdo drug odgovoren, vedno se je pri čem, nekje drugje, zataknilo. Najpomembnejše pa je dejstvo, da si nihče nikoli ne upa poklicati, enostavno vzeti slušalko v roke, zavrteti številko in vprašati, kdaj se bo zadeva (težava z električno, vodno napeljavo, problemi z računalniškim serverjem ipd.) uredila.” Tako mi je razlagal inž. Jim, Anglež, ki je s poljsko ženo Stašo (Stanislawo) prebrodil domala pol zemeljske oble in skušal v Aziji, Afriki, Moskvi in Sarajevu urejevati vodno napeljavo v umirajočem stanju.

Ko sem nekega dne vprašala za erevanski telefonski imenik, so me osuplo gledali, ker ga Erevan, in sploh cela Armenija, nima. Ostanek sovjetskega urejevanja zadev, saj si itak imel na delovnem mestu svojega nadrejenega in nadrejeni nadrejenega, ki ti je urejeval življenje in privatna iniciativa ni bila zaželjena. Poleg tega je sploh telefon imelo le omejeno število ljudi.

NE LE STIK MED NARODI: STIK MED ŽIVLJENJI

Ko te domačin povabi v svojo hišo, se ti odpro vrata ne le v nov svet, različne tradicije, različne jedi, drug način komuniciranja, temveč v novo dimenzijo sploh. Tako enostavno dejanje, preprost moment, ki pa nosi v sebi celo sfero nekega ujemanja, nekega stika, popolnosti, ki jo iščeš. Ni le tisti stisk roke, tisti kavč, na katerem sediš, nad tabo obešene preproge, pred tabo nasmehi oseb, ki ti s ponosom v očeh razkazujejo skromno hišo, vrt, te predstavijo sosedom in te pogostijo kot kralja. Pa čeprav trenutno, pa čeprav z okornim komuniciranjem, ta stik je znak nečesa, kar smo v času postopoma izgubili. Tista spontanost, neobremenjenost, tista nenapovedanost, ki je možna le v tesnih prijateljstvih ali v sobivanju ljudi z naravo in njenimi ritmi.

Sarkis je šofer za tujce pri Armenian Water Company, katerim je bila dodeljena titanska naloga preureditve vodovodnega sistema v Erevanu. Pod Sovjetsko zvezo je delal v tovarni, po razsulu bil več let na cesti, dokler niso ravno ceste v Erevanu postale njegovo službeno področje, ko vozi tujce od ministrstva do urada, od ene vodovodne napeljave do druge. Šofer nedvomno veliko manj stane kot, če bi vsakemu tujcu dali na razpolago avto in “kar vozi po tej erevanski pajčevini, kjer je promet praviloma... brez pravil!”.

Tako je Sarkis vedno na cesti, večkrat od pol petih zjutraj, ko pristane letalo iz Züricha.

Ko nas je nepričakovano povabil na dom, je bila to sončna nedelja. Vztrajno nam je prigovarjal, naj pridemo. Da moramo obiskati njegov dom, spoznati ženo in otroke. Skromna hišica v nekoč industrializiranem predmestju, preproge na stenah, wc na dvorišču, za hišo vrt s par sadnimi drevesi, kurnik in pes. Pa kašča. Odprta, da gospodar leže na zložljivo

Še ena cerkev v Armeniji.

železno posteljo in vdihuje svež zrak, ob njem velika miza, kjer se suši sadje: marelice, breskve, višnje. Zobamo jih v čašicah, ki jih je žena takoj vzela iz vitrine, na hitro pobrisala in napolnila. Suho sadje, orehova srčeca, lešniki, rozine, kompot. In čaj, za katerega mi vztrajno dopovedujejo, da je boljši s konjakom. Pod nos mi pomolijo krožnik nekakšnih ocvrtih žemljic, a kakšno začudenje, ko ob ugrizu doženem, da okus sploh ni sladek, pač pa čebulni. Iste krompirjeve miške s čebulo sem potem uzrla še na bogato založenem pultu v pekarni. In kmalu razumela, da je cena takih mišk pa navadnega

kruha in kakega preprostega začinjenega ali osladkanega kruha še dostopna ljudem, tako da jim večkrat predstavlja kosilo, ki ga pojedjo kar na pločniku. Nobenih menz, še sama bolnica je nima in je treba bolniku prinašati obroke z doma. Sistem, ki je bil baje razširjen v celotni Sovjetski zvezi.

Otroka, desetletni Ara in dvanajstletna Froya, mi razkazujeta slikovno knjigo o Erevanu v sovjetskem obdobju. Zelo se je spremenil. Na Trgu republike, kjer stoji danes ogromen križ - simbol letos praznovanih 1700 let krščanstva - je stal nekoč Leninov kip.

SKUPAJ, DA SE NE ZAMAJEŠ

Armenci zelo radi poslušajo glasbo. Dveh vrst: klasično ali bučno armensko verzijo lahke glasbe, ki se zelo napaja v pop glasbi iz muslimanskega sveta, pa čeprav tega ne gre omenjati za nobeno ceno. Po mestnih ulicah je iz parkiranih avtomobilov slišati vzhodnjaške ritme, mešanico litanij in popa, bučno kot nikjer drugje. V vsaki dostojni restavraciji igra ansambel, a to tako močno, da je normalno kramljanje pri mizi povsem onemogočeno. In tako opazuješ sosednje mize, Armence, ki zelo radi skočijo na noge in se na improviziranem plesišču sredi restavracije ritmično zibljejo ob glasbi, z rokami v zraku, ko da bi jih veter usmerjal. Kola podobna srbskim in večna povezanost. Armenec ne bo nikoli plesal sam - kot ga ravno tako ne boš samega videl po cesti, v lokalih, v parku, na tržnici. Večno združevanje, skupinskost, ki te reši, ko je vse okrog tebe tako majavo.

Armenija je posejana s cerkvami.

Armenci so zelo radi v družbi. Tistih pet odstotkov prebivalstva, ki golta mednarodno finančno pomoč, se redno shaja v nešteti restavracijah v prestolnici, se vztrajno baše s pečenimi ikravimi ribami, z radodarno porcijo "khorovatza" - ogromnimi ražnjiči iz pečenih kosov jagnjetine in svinjine, ki jih Armenci zavijajo v tanek nekvašen kruh "lavash".

Vsaka nobel restavracija ima tudi zaprte privatne obovalnice, z veliko mizo na sredi, naokrog pa štirje beli zidovi, včasih tudi brez oken. Ta klavstrofobični objem bogati Armenci radi izbirajo in v pogled v ta zaprti prostor preko priprtih vrat med eno pošiljko hrane in drugo mi je šepetal o tisti kvazi ali popolnoma mafijski kulturi. Dekleta, ki so tu pa tam uhajala iz te snežnobeke zaprte kletke, da bi klicala z mobitelom ali si napudrala obraz, so bila vsa po vrsti zelo mlada in zelo izzivalna. Išoč nekaj glamur in predvsem preskrbljenost, ki jim jo mešetarska visoka kasta lahko nudi.

Revnejši Armenci so se združevali na ulici, ki je vsem poznana pod fiktivnim imenom "Barbeque street". Ena skromna gostilna zraven druge. Raženj kar na pločniku, pri vhodu pa majhna izba z nekakšno večjo odprtino na tleh, kjer pečejo kruh lavash po starodavni tradiciji.

Opazovala sem goste, ki so z vodko nazdravljali na vse mogoče, pa male televizorje po gostilnah - dobra vaba za kliente - vseskozi nastavljene na ameriški Discovery Channel: potovanja, nenavadne dogodivščine, živalski vrt, dokumentarci. Spomnila sem se na Slovenijo, kjer kraljuje MTV.

Situacija fašistične osi je v začetku leta 1943 bila kar se da problematična. Leningrad je bil že dve leti obkoljen in ni kazalo, da bo padel v nemške roke. Stalingrad je bil že zgubljen. Tako se Hitlerju niti sanjalo ni več, da bi vkorakal v Moskvo. Enaka, če ne še težja, je bila situacija Italije, ki je bila že totalno odvisna od nemške pomoči, iz česar sledi nemočno divjanje škvadristov pri nas.

Italijanske oblasti so razumele, da imajo možnost premagati partizane v Sloveniji, če izselijo prebivalstvo, ki jih je podpiralo. 6. junija 1942 je visoki komisar za Ljubljansko pokrajino Grazioli pisal Ministrstvu za notranje zadeve v Rimu med drugim: "Poveljnik IX. armadnega zbora me je obvestil, da mu je ekscelencija gen. Roatta, poveljnik 2. armade, sporočil, da je dobil Ducejev ukaz, naj izseli del civilnega prebivalstva pokrajine, in to do 30.000 oseb, ter jih pošlje v koncentracijska taborišča znotraj Kraljevine."

Grazioliju je 11. junija 1942 odgovorilo generalno ravnateljstvo javne varnosti v Rimu in med drugim tudi povedalo: "...da ni mogoče izseliti 30.000

Slovencev, ker so koncentracijska taborišča že polna z ljudmi iz Julijske krajine, novih pokrajin in Libije." Pa so kaj kmalu našli rešitev, kot zvedo iz zapisnika sestanka, ki ga je ekscelencija Roatta imel

v Ljubljani dne 7. julija 1942: "Vrhovno poveljstvo je dalo pripraviti taborišče na otoku Rab, sposobno sprejeti pod šotore 6.000 oseb; poleg tega se bo pripravilo taborišče za 10.000 oseb, kjer bo mogoče prebivati tudi pozimi in bo nared čez kaka dva meseca."

A že konec meseca so tja pripeljali prve internirance. Med njimi se je kmalu znašel tudi očetov bratranec Ivan Peric iz Ljubljane,

čigar brat Rajko Peri iz Gorice je še kot mlad avstrijski oficir med prvo svetovno vojno nazdravil novemu letu v družbi ruskih vojakov. Naša mama ga sicer ni

Peter Merku
**Iz spominov
na starše (XIII.)**

RICEVUTA del pacco
distinto dal N° retro indicato
Valore dichiarato

DA RIEMPIRSI DAL MITTENTE

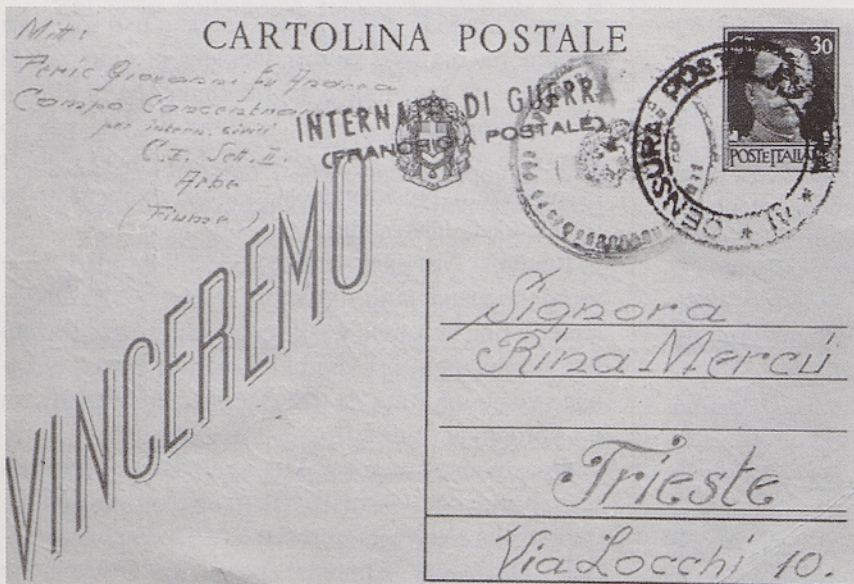
L. it. _____
Fr. oro _____

Al Sig. PERIC.....
GIOVANNI.....
ARBE.....
Assegno

L. it. _____
L'Impiegato postale _____

Avvertenze

1. La tassa pagata è rappresentata dal valore del bollettino e dei francobolli speciali applicati sul recto del bollettino.
2. Sugli involucri dei pacchi e sui bollettini di spedizione devono essere specificati la qualità, quantità e, se trattati di generi soggetti all'imposta di consumo, il peso delle varie merci spedite.
3. Nel pacco devono inserirsi il facsimile degli indirizzi del mittente e del destinatario.
4. Trascorso un anno dalla data della impostazione non è più ammesso alcun reclamo.

Dopisnica strica Ivana Perica iz koncentracijskega taborišča na Rabu, s katero se zahvaljuje za prvi paket živeža (levo). 7. aprila 1943 sva z mamo na poštnem uradu na Campo Marzio oddala nov paket (desno).

slo, če ga je sploh kdaj dobila, je morala prekuhati. Z vinom smo si tako pomagali, da smo napolnili 'kjantarce' in vlili nazadnje kanček olivnega olja. Vse to je pomenilo za gospodinje nemajhno dodatno delo.

Da je bilo pomanjkanje vedno hujše, je tudi razumljivo. Napadalci niso več napredovali, zato je tudi ni bilo novih, še neoropanih ozemlj. Zasedena območja so proizvajala malo, ker so bila bolj ali manj opustošena. Lastna proizvodnja je pešala, ker je veliko delavcev in kmetov bilo raztresenih po celi Evropi ali severni Afriki in so konsumirali in uničevali, a nič več proizvajali. Od tod velika potreba po delovni sili, ki so si jo napadalci pridobili z deportacijo ljudi, tistih prisilnih delavcev, o katerih je danes toliko govora. Najbolj so seveda trpeli ljudje v koncentracijskih taboriščih, kjer sta gospodarili lakota in smrt.

Ker sta oče in mama bila državna uslužbenca, smo imeli mi vsi, tudi otroci, pravico, da hodimo kositi na pomorsko postajo, kjer je bila tržaška vojna menza (Mensa triestina di guerra). To je bilo za mamo zelo praktično, saj ji tako ni bilo treba skrbeti za kosilo. Moram reči, da mi to, kar so nam tam dajali, ni ostalo v slabem spominu, saj ni bilo neokusno. Motilo me je pa, ko smo kar nekaj dni zaporedoma morali vedno isto jesti. Velikokrat so servirali bučo, sicer na več načinov pripravljeno, kot juho, kot piré ali pečeno... vendar je bila vedno buča.

Med poletnimi počitnicami leta 1943 smo mama in otroka spet šli na letovišče v Sankt Sigmund v Pustrski dolini. Tam sta že bili družini Sabbatini in Ragusa. Gospa Ragusa je bila tudi učiteljica, poročena z višjim oficirjem, ki je služil v kasarni artiljerije pri Campo Marzio v Trstu. Ko me je nekoč vodil po kasarni, mi je pokazal orožje, ki so ga tam hranili, kar me je izredno zanimalo, in dal celo razstaviti pred menoj neko novo težko mitraljezo italijanske proizvodnje.

Letovanje je mirno potekalo, mi otroci ali mladci smo se izživljali v hrupnih igrah. Vendar sva z bratom tudi pomagala mami, kakor sva pač mogla. Vsakdo je imel svoje posebne naloge. Če se dobro spomnim, je brat pogrinjal postelje in pometal, medtem ko sem sam skrbel za to, da mami ni zmanjkalo drvi in trščic za ognjišče in najmanj enkrat tedensko loščil vse čevlje, ki so bili pri hiši. Pavle je torej delal pretežno doma, jaz pa na prostem, ker je vreme bilo povečini toplo in sončnato. Drugače je on veliko bral, jaz pa, neizmerno srečen, da mi ni bilo treba vzeti knjig v roke, sem zelo rad plezal po drevesih.

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče bi vas zanimalo zvedeti, da...

- da bodo izšli spomini Angele Vode, znane slovenske disidentske komunistke, ki je bila obsojena na Nagodetovem procesu, z njenimi ostrimi sodbami o politični vlogi Edvarda Kocbeka...
- da je bivši emigrantski pisatelj Zorko Simčič, ki zdaj živi v Ljubljani, ponatisnil za svoj prijateljski krog kolumne, (stolpiče, kot jih sam imenuje v naslovu Dvanajst stolpičev in PS), ki jih je v prejšnjem letu mesečno objavljaval v ljubljanskem dnevniku Delo...
- da je Mohorjeva družba, ki letos praznuje 150-letnico ustanovitve, doživela največji razmah po prvi svetovni vojni, in sicer leta 1918, ko je imela 90.512 udov oziroma naročnikov, raztresenih po vsem svetu...
- da revija Nova slovenska zaveza, ki goji tradicije slovenskega protikomunističnega boja, izhaja v 2.600 izvodih, od katerih jih 500 gre v inozemstvo...
- da je bila v Veroni ustanovljena "Svetovna akademija poezije", ki naj bi imela 60 članov, povezovala pesnike različnih narodov in objavljala pesniška dela v izvirnih jezikih...
- da so v Pisi v Toskani odprli grob grofa Ugolina, zgodovinske osebnosti, ki je iz njega Dante ustvaril enega najmogočnejših in najbolj tragičnih likov svoje Božanske komedije...
- da je v času snovanja italijanske Berlusconijeve vlade kar 150 ljudi vložilo prošnje za podtajniško mesto v raznih ministrstvih, čeprav je bilo mest samo 26...
- da je vlada Republike Slovenije leta 1993 zavarovala vse kače na slovenskem ozemlju, vključno gada in modrasa, a da se število teh živali še naprej krči...
- da je v reviji KERIA, ki jo izdaja Društvo za antične in humanistične študije v Sloveniji, izšel v odlomku (srečanje s cesarjem...) latinski prevod Levstikovega Martina Krpana (prevedel Matej Hriberšek)...

V tej številki se končuje pismo Lojzeta Sivca domačim, ki je v prejšnji številki prišlo do točke, ko se je iz Egipta julija 1943 odpravljal na nevarno pot, da bi se s padalom spustil v domovino. Tu spet najdemo pomembne stavke, ki odkrivajo, s kakšnimi občutki so se mladi primorski fantje odpravljali v boj.

Sledijo podatki o tem, kar je bilo mogoče po različnih virih ugotoviti o njegovi nadaljnji poti do tragičnega izginotja jeseni 1945.

I. J.

Takšno, vidite, draga mamica, je bilo moje življenje med časom, ko Vi niste vedeli nič o meni. Nikdar pa nisem za trenutek pozabil na Vas. Vedno sem Vas mislil. Vedno sem upal, da Vas bom še videl. Seveda, prav vsega upanja tudi sedaj nisem izgubil. Bog je velik in vsakemu je usojeno že ob rojstvu, do kdaj bo živel. Tako je tudi meni, draga mamica. Usoda mi je naložila sedaj to delo. Morda mi je v srečo, morda v nesrečo. Bog naj pa odloči. On že ve, kako je bolje. V njegovo voljo se pa moramo vdati.

Dragi tata in mama!

Bog ve, kje bom jaz, ko bosta vidva čitala te moje vrstice. Prosim Vaju že danes: ne žalujta! Vesela morata biti. Rodila sta sina, ki se je žrtvoval za blagor domovine. Za svobodo, katere smo bili vsi toliko potrebni. Odkar pomnim, sem bil vedno pod suženjstvom kot tudi Vi ter vsi ostali. Ako se ne bomo borili mi, ki smo mladi, da bi spet pridobili, kar je našega, in se rešili tujega jarma, nikdo se ne bo za nas. Zato Vam pa rečem, rajši ne živim, kot bi pa moral živeti takšno življenje kot do sedaj.

Ako mi bo pa usoda nemila in bi moral pasti v tej borbi, nič ne de, vsaj vem, da jo bojo uživali pa moji bratje in sestre. Gotov sem, da bi eden po enem moji bratje tako napravili, ko bi imeli priložnost.

Zato sem ponosen nanje. Vesel sem, da sem jaz prvi, morda njim ne bo treba. Ako bi pa moral izgubiti življenje eden Vaših sinov, naj bom jaz prvi.

Upam vsaj, da se bodo drugi vsi srečno povrnili spet k Vam in skrbeli za Vas, da Vam ne bo nikdar nič

manjkalo. Janko Pepijev iz Šturmov mi je poslal pred kratkim povedat, da sta Janez in Nando v Rusiji, uboga reveža. Franc je pa doma, kajne? Upam vsaj tako.

Zbogom, mama in tata!

Zbogom in nasvidenje!

Ako ne tu, pa tam.

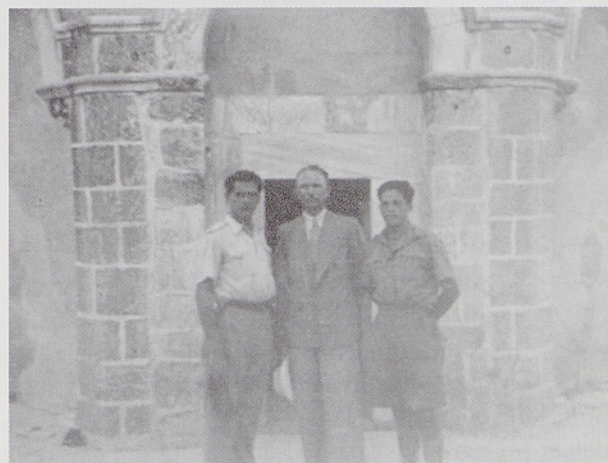
Dragi bratje in sestre!

Tudi za Vas imam

eno prošnjo. Vedno smo se ljubili in še vedno se ljubimo tako, da bi šli eden za drugega, kamorkoli si bodi.

“Moje življenje je kakor kaplja na veji...”

*Primorski padalec Lojze Sivec
(III.del)*

Jeruzalem, pred cerkvijo Kristusovega vnebohoda julija 1942. Od leve: Lojze Sivec, Ivan Merljak in Miro Križmančič.

Ne vem, koliko nas je živih še danes in kateri ostane, ko bo vsega tega gorja konec. Ali prosim Vas, tiste, ki ostanejo po končani vojni. Ne zane-marjajte naših roditeljev. Vse svoje moči so dali, da so nas vzgojili. Sedaj so stari. Potrebni so naše pomoči. Zatorej skrbite zanje!

Skrbite, da jim ne bo manjkalo ničesar. Kakor ni manjkalo tudi nam, dokler smo bili pod njihovo streho. Upam, da boste tako naredili, saj vem, da jih ljubite tudi Vi, kot jih ljubim jaz.

Rad bi vedel, kje se Vi sedaj nahajate. Bogve v kakšnem pomanjkanju.

Kako bi Vam rad pomagal, ko imam pa vsega v izobilju. Nič mi ne manjka, nasprotno, ostaja mi vsega. Ali kaj, ko Vam ne morem pomagati, ko ne smem do Vas.

Jaz sem vedno želel, da bi prišel vsaj kakšen tudi k meni. Na žalost so Vas poslali na drugo fronto. Morda bo kdaj srečno prišel domov Lojz Tinov iz Ladrjij, ki je v bataljonu v Palestini, Vam bo on povedal, kako sem jaz dobro živel. Pa saj bo prišla tudi ta družina, ki je z nami, in moja Pavlica. Njo Vam še posebno priporočam.

Sprejmite jo, kot bi bila Vaša sestra. Mi vsi si želimo največje sreče eden drugemu. Torej, moja sreča bi bila ona. Zato, če mene ne bo, naj me nadomesti ona. To si želim od Vas, kar upam in sem prepričan, da mi boste storili.

Kajne da?

Poslavljam se tudi od Vas, ljubi mi bratje in sestre.

Podajam Vam roko in Vas poljubljam.
Zbogom Vam kličem in nasvidenje!

Enako poljubljam še enkrat tudi tata in mamo.

Vaš sin in brat
Lojze

Dokončal 7. 7. 1943
Odpotujem sredi meseca.

LOJZE SIVEC V SLOVENIJI

V noči od 17. na 18. julij 1943 je britansko letalo Liberator vzletelo iz Derne in spustilo na Šentviško planoto štiri slovenske padalce. Stanislav Simčič in Ivo Božič sta pripadala skupini SOE in sta bila člana misije Livingstone, ki je delala pri partizanskem 9. korpusu. Lojze Sivec in Zdravko Lenščak pa sta pripadala "Rudolfovi skupini" oz. ISLD. Padalce so pričakali partizani, med katerimi je bil tudi delegat glavnega poveljstva

Šef britanske obveščevalne
misije "Moth" pri Glavnem štabu
NOV in PO Slovenije

Prepis!

0747457. oktobra 1944.

Komisarju Glavnega štaba NOV in PO Slovenije
g. KREGHEZJju Borisau.

Podpisani Lenščak Zdravko (Leonard John), kapetan britanske vojske, šef misije "Moth", kot jugoslovanski državljani naprošam Glavni štab NOV PO Slovenije, da mi dovoli prestopiti iz britanske vojske v NOV in POS.

Isto, to je prestop oz. britanske vojske v NOV in POS, naprošata tu. jugoslovanski državljani:

SIVEC Alojzij, narednik vodnik britanske vojske, radijski operater misije "Moth" in

JELEN Zvonimir, narednik britanske vojske, šifrer misije "Moth".

Podpisani Lenščak Zdravko izjavljam, da sem o gori omenjenem prestopu med svojim nedavnim obiskom v Bariju govoril s komandantom britanske obveščevalne službe za Jugoslavijo, g. majorjem J. MILLARJEM G. Miller in je po konkluziji s višjimi britanskimi vojaškimi oblastmi odgovoril, da britanske vojaške oblasti načelno razumejo željo jugoslovanskih državljanov za prestop iz britanske vojske v NOV in POS, da so britanske vojaške oblasti s tem strinjajo in da dovoljujejo jugoslovanskim državljanom prestop iz britanske vojske v NOV in POS:

K misiji "Moth" spada tudi državljani MIKUŽ Ivan, britanski narednik in radijski operater misije "Moth". Narednik MIKUŽ Ivan je sedaj na poti na območje Kozelnice TRBEŽ - VILDEM, od koder bi od obveščevalcev NOV in POS dobival sveže podatke o prometih na tej progi. Kot je bilo sklenjeno med g. načelnikom Obveščevalnega Centra Glavnega štaba NOV in POS in šefom misije "Moth", bi narednik MIKUŽ Ivan te podatke pošiljal preko svoje radio stanice direktno v Bari.

Podpisani Lenščak Zdravko ob tej priložnosti izjavljam, da tudi narednik MIKUŽ Ivan želi prestopiti iz britanske vojske v NOV in POS. Zaradi odgovornosti se MIKUŽ Ivan ne more podpisati na to prošnjo. Ker pa vem za željo narednika MIKUŽ Ivana, prosim, da tudi MIKUŽU Ivanu dovolite prestop iz britanske vojske v NOV in POS.

O tej prošnji sem obvestil svoje oblasti v Bariju potom brojevka ki je bila danes s jutraj v šifra britanske misije FLOTSAM poslana v Bari preko radijske stanice misije FLOTSAM.

O tej prošnji sem tudi informiral namestnika šefa britanske misije FLOTSAM, g. poročnika WICKA, ki Vam bo tudi izročil ~~xxxxxxxxxxxx~~ to prošnjo. Kopijo te prošnje sem izročil v znanje in ravnanje britanski misiji FLOTSAM, v roke namestniku šefa misije, g. poročniku WICKU.

Naprošam vas, da se o svojih odločitvah v zvezi s to prošnjo šim preje obvestite, oziroma, da me daste potrebne direktive za nadaljnje postopke.

S spoštovanjem

Lenščak Zdravko l.r.
Sivec Alojz, l.r.
Jelen Zvonimir, l.r.

Prošnja za prestop Zdravka Lenščaka, Alojza Sivca in Zvonimira Jelena iz britanske v partizansko vojsko (AS III, 301-86).

Slovenije Dušan Kveder, ki je Lenščaka in Sivca kmalu odvedel s seboj na glavni štab.¹

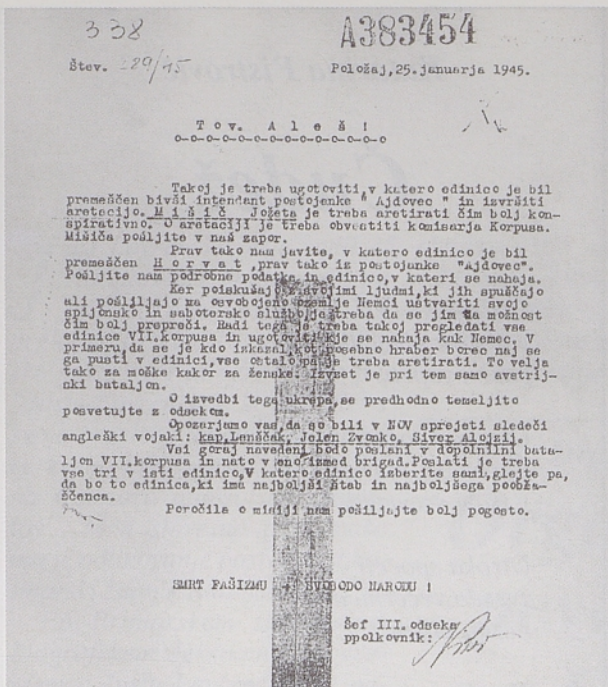
Oba sta bila člana misije Moth (angleški izraz za večšo ali molja), ki je delala pri glavnem štabu Narodnoosvobodilne vojske (NOV) in Partizanskih odredov Slovenije (POS). Lenščak, ki je bil britanski kapetan, je bil šef misije, narednik Sivec pa radijski operater. Poleti 1944 sta se jima pridružila še radijski operater Ivan Mikuž in šifrer Zvonimir Jelen.² Padalec Milan Boštjančič je srečal Sivca kot radiotelegrafista pri angleški misiji septembra 1944 v Črnomlju.³ "Ameriška" padalca Marijan Česnik in Ivo Pahor sta se novembra 1944 na Paki slikala z "angleškima" padalcema Sivcem in Jelenom.⁴

¹ To je bilo že večkrat popisano v tej rubriki, čeprav se je (pri Vidicu in v Mladiki 1997, št. 2-3, str. 57) pojavlja kot datum prihoda noč od 18. na 19. julij 1943. Spusta s padalom in prvega stika s partizani se na primer spominjata Stanko Simčič (skupno s Cvetkom Šuligojem v Mladiki 1995, št. 5-6, str. 114, sam pa v Mladiki 1998, št. 4, str. 99) in Ivo Božič (Mladika 1997, št. 7, str. 138).

² Glej prošnjo za prestop v NOV z dne 7. oktobra 1944, ki je v prepisu ohranjena v bivšem arhivu Ozne (AS III, 301-86, Angleška vojna misija).

³ Mladika 1997, št. 4, str. 76.

⁴ Slika je v Mladiki 2000, št. 9, str. 204.

Opozorilo šefa III. odseka Ozne Nika Šiliha na padalce, ki so prestopili v NOV (gl. opombo št. 6!).

Lenščak je v imenu vseh štirih članov misije Moth 7. oktobra 1944 naslovil na komisarja glavnega štaba NOV in POS Borisa Kraigherja prošnjo, da bi prestopili iz britanske v partizansko vojsko, v kar so predhodno privolile tudi britanske oblasti. Mikuž je bil takrat na poti na območje železnice Trbiž - Videm, od koder naj bi podatke o prometu direktno pošiljal Britancem v Bari, zato prošnje ni podpisal kot ostali trije. Sprejeta je bila šele 21. januarja 1945.⁵

Šef III. odseka Ozne za Slovenijo (protiobveščevalna služba v vojski) podpolkovnik Niko Šilih je vodji III. sekcije pri 7. korpusu Mihi Cerinu 25. januarja 1945 pisal: "Opozarjamo vas, da so bili v NOV sprejeti sledeči angleški vojaki: kap. Lenščak, Jelen Zvonko, Sivec Alojzij. Vsi zgoraj navedeni bodo poslani v dopolnilni bataljon VII. korpusa in nato eno izmed brigad. Poslati je treba vse tri v isto edinico. V katero, izberite sami, glejte pa, da bo to edinica, ki ima najboljši štab in najboljšega pooblaščenca (Ozne, op. ur.)."⁶

Jelen je padel 11. marca 1945 na Smuki pri Hinjah.⁷ Mikuž je vojno preživel, vendar se je domov vrnil spomladi 1948 bolan za jetiko. Umrl je

⁵ Glede prošnje glej opombo št. 2, glede rešitve pa knjigo Ljube Dornik Šubelj Oddelek za zaščito naroda za Slovenijo, Ljubljana 1999, str. 116.

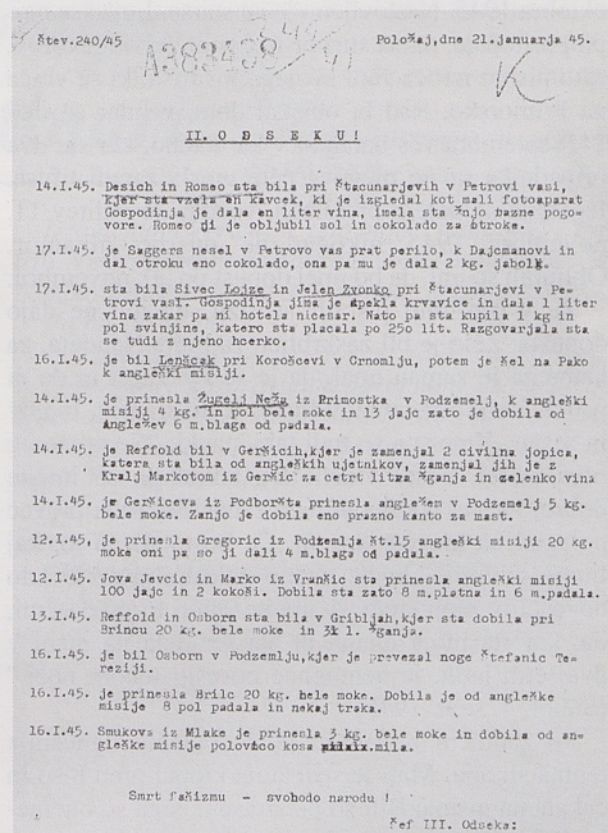
⁶ AS III, 301-6, mapa 2, ovoj 2, podovoj B.

⁷ Jože Vidic, Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki, Ljubljana 1989, str. 191.

22. maja 1948.⁸ Lenščak in Sivec sta izginila kot povojni žrtvi Ozne.

Sivec je postal komandir čete v Cankarjevi brigadi. Kot vsi pripadniki zavezniških misij je bil pred prestopom med partizane in po njem pod strogim nadzorstvom, o čemer pričajo sprotne poročila Ozne, v katerih je veliko čenč o denarju, dekletih, hrani in pijači, organiziranju vohunske mreže za Angloamerikance na Dolenjskem in v Beli krajini.⁹

Kljub prošnjam Sivcu niso dovolili, da bi obiskal domače, ki ga deset let niso srečali. Julija 1943 so sicer iz Čepovana dobili sporočilo, da je v Sloveniji, vendar je sestra Anica, ki ga je kasneje tam iskala, dobila odgovor, da je v Črnomlju. Kaj je z njim in kaj dela, svojci niso vedeli. Ko se je po vojni končno oglasil s pismom, se je Anica sredi velikih težav avgusta 1945 podala v Suhor. Nanj je čakala tri dni,

Eno izmed poročil o nadziranju članov zavezniških misij (AS III, 301-6, mapa 1, ovoj 3, podovoj Vodstvu II. odseka).

⁸ Ciril Kobal v Mladiki 1997, št. 2-3, str. 57.

⁹ Več dokumentov je v AS III, 301-86, kjer so posebno neverjetni popisi zasledovanja Zdravka Lenščaka in njegove mreže še dolgo po tem, ko ga je Ozna odvedla v neznano. Nekaj poročil iz AS III, A-23-5 omenja Jože Vidic v članku Kaj so poročali oznovci o zasledovanju padalcev iz Afrike, nadaljevanje, priloga Primorskih novic Erazem, 30. apr. 1991, str. 13-14.

*Ter greva k komcu tega papirja
 Fas naj lepše pozdravljam oba mamo
 in ata, dot tudi vse ostale brate in
 sestre. Upam tudi na oboroženi
 svietenji. Dobro se imejte ter
 Bazov Fas Lojze*

Zadnji pozdrav Lojzeta Sivca staršem v pismu z dne 23. okt. 1945.

bila pa je edina izmed svojcev, ki ga je srečala po povratku iz Afrike. Najprej jo je, 22-letno, vprašal, katera izmed sedmih sester je...¹⁰

Sledilo je še nekaj pisem. Ohranjena so štiri, ostala je verjetno zasegla Ozna. Zadnje nosi datum 23. oktobra 1945. Naslovljeno je na starše. Lojze se najprej pritožuje, da na štiri pisma ni prejel odgovorov, zato pismo izroča ženi svojega tovariša, ki se vrača na Primorsko. Rad bi obiskal dom, vendar so dali 24. septembra ves bataljon v karanteno, ker sta dva pripadnika ravno njegove čete umrla zaradi tifusa. Izolacijo so potem preklicali, vendar do volitev 11. novembra 1945 nikogar ne pustijo nikamor. Obljubili so mu, da bo imel dopust po 20. novembru.

Že v prejšnjih pismih je tožil, da mu ne dajo dopusta. Zelo je bil zaskrbljen za brata Nandeta, za katerega je zaman upal, da je še kje zaprt in da ni padel. Veliko je izrazov ljubezni do staršev, bratov in sester. Vmes pa so tudi taki stavki: "Še ta mesec bom prišel, boste videli. Do takrat pa se imejte dobro, nič ne skrbite preveč zame. Ni treba preveč polagati na klevete drugih. Če boste šli na to, kaj ljudje govorijo, boste vedno žalostni. Ker je kdo nevoščljiv moji sreči. A imejte samo to pred očmi, da, kar sta moja mama in ata sezidala na meni v dvajsetih letih, je nemogoče porušiti tekom noči." (Suhor, 7. sept. 1945)

Po zadnjem pismu se je v domačih ugneznila temna slutnja. Mati je sedela na klopci pred hišo in čakala na pisma. Bili so prestrašeni, srca so onemela. Pozneje se je pojavil pripadnik Ozne in poizvedoval po Lojzetu, češ da je pobegnil k Angležem. Vsi so razumeli, da ga ni več med živimi. Nikoli pa niso zvedeli nič točnega. Okrajno sodišče v Tolminu ga je 27. decembra 1954 razglasilo za mrtvega, ker da ni preživel 31. decembra 1945.

¹⁰ O srečanju je pripovedovala Anica Hosner v 21. oddaji niza o primorskih padalcih Z Bazovico v srcu, ki ga je pripravil podpisani. Radio Trst A jo je predvajal 8. jun. 1999. V nadaljevanju je več podatkov iz njenega pričevanja in iz Vidiceve knjige (str. 187-191).

Katarina Fistrovič

Čudež

Otroka spočeti -
v čisti studenčnici
psalm zapeti.

Otroka spočeti -
z zvončki, marjetkami
v travi vzcveteti.

Otroka spočeti -
zvezdo večernico
nežno objeti.

Otroka... vesolje spočeti.

Upravičena pričakovanja

⇐ (nadaljevanje s 1. strani)

Tako politiko podpira del Trsta, ki se še ni zavedel, da zapravlja zadnje priložnosti, ko bi lahko začel igrati novo vlogo v prihodnji fazi prodiranja zahodne in italijanske ekonomije na vzhod. Toda mržnja do Slovencev je močnejša od ambicije postati veliki in pomembnejši. Tako se naprimer Konservatorij otepa dvojezičnosti, ki bi jo prinesla slovenska avtonomna sekcija in pozablja, da bi z njo lahko razširil svoj ugled v mednarodni krog. Prav tako je Trst pred desetletji zavrnil možnost TV produkcijskega centra.

Ob vsem tem prihaja jasno do izraza namen načeti enotnost manjšine, ki je dolgo let potrpežljivo čakala na svoje pravice in se je zdaj, z odobrenim zaščitnim zakonom, znašla na slabšem kot prej. Nujno je, da ne nasedamo poskusom rušenja naše enotne volje po zagotovitvi normalnih razmer, ki morajo manjšini zagotoviti obstoj in razvoj, nič drugače kot to velja za druge manjšine v državi. Navsezadnje zahtevamo samo uresničitev tistega, kar je z veliko zamudo odobril italijanski parlament. Nočemo postati predmet medstrankarskih bojov in smo pripravljeni sodelovati z vsemi političnimi silami, ki hočejo dobro manjšini, nihče pa naj si ne dela utvar, da si bomo sami kopali lasten grob.

Just Lavrenčič se je rodil 25. oktobra 1908 na Katinari pri Trstu, umrl pa je 23. maja 1998, prav tako na Katinari. V katinarski cerkvi je orglal nad 70 let. 10. maja 1992 je dobil med slovensko mašo na Katinari visoko papeževo odlikovanje:

“Justu Lavrenčiču, ki je 65 let s svojo orgelsko umetnostjo lepšal cerkveno liturgijo pri sv. Trojici na Katinari, apostolski blagoslov”. Med slovesno peto mašo mu je odlikovanje posredoval katinarski župnik Anton Žužek.

Po Primorskem slovenskem biografskem leksikonu¹ povzamem o Justu Lavrenčiču še naslednje podatke. Lavrenčič je končal osnovno šolo in triletni nadaljevalni tečaj na Katinari, nakar se je vpisal v Ciril-Methodovo šolo pri Sv. Jakobu v Trstu, državni izpit pa je napravil 1925. v Postojni. Po končani šoli je nadaljeval s študijem (tudi kot samouk) francoščine in nemščine, tako da je ta dva jezika dobro obvladal.

Za glasbeni svet se je začel zanimati pravzaprav že kot otrok. Svoje nagajenje do glasbe in petja skrbno opisuje v svojih krajših spominih, ki jih tu objavljamo. Dodam naj še, da je Lavrenčič začel orglati leta 1927 v domači cerkvi na Katinari, da je v zadnjih desetletjih svojega življenja orglal kar pri treh mašah v nedeljah, in sicer pri dveh slovenskih in eni italijanski ter potem še pri popoldanskih večernicah. Just Lavrenčič je bil tudi pritrkovelec, sam je pritrkoval na tri zvonove, na večjega z ного, ostala dva z rokama; pesmi pa je za svoje zборе tudi priredil in harmoniziral.

Just Lavrenčič je bil poročen s Kristino Batič, cerkveno pevko in kulturno delavko v Lonjerju (mnogo je igrala tudi na odrskih deskah) in imel v zakonu z njo pet otrok.

Med vojno je Lavrenčič nosil v Trstu nabrani denar za partizane v Brkini, leta 1944 so ga Nemci prijeli in odpeljali najprej v koronejske zapore, nato v Istro v Višnjan, kjer je bil šest mesecev. Po vrnitvi v Trst je delal pri organizaciji TODT. Še med vojno je ustanovil na Katinari otroški zborček, ki je nastopal v cerkvi in tudi na slovenskem tržaškem radiu. Po vojni je istočasno vodil zборе v Rovtah (tri leta), v

Ricmanjih (dve leti), Rocolu (skoro dve leti) in pevski zbor društva Lonjer-Katinara, v katerem je nastopala vsa njegova družina, pa celih 15 let.

Po smrti Justa Lavrenčiča je hči Vera dobila v njegovem arhivu več razglednic, ki jih je leta 1944 pisal domov iz konfinacije v Istri.

Izbral sem štiri, ki so se mi zdele najbolj ljubke.

“Draga Kristina, čakam dan za dnem, da pridem domov, zato ti nisem že nekaj časa pisal. Pa gre vse nekam zelo počasi. Upam pa, da bom v tem mesecu doma.”

Druga razglednica, tokrat hčerki Veri:

“Višnjan, 26.VII.1944

Draga moja Verica, se zelo bojiš “raplanov”? Potrpi, Verica, kmalu bo končala vojna in ne bodo več bombardirali, Tvoj papà se povrne, spet bo dobro”.

Pa hčerki Mirki:

“Draga Mirka!

Prisrčno Te pozdravljam, povej noni, če bo šlo po sreči, se bomo videli drugi mesec. Moli Bogca, da bi končala ta huda vojna in da bi nas Bog ohranil. Tvoj papà. Poreč, 20.VIII.1944”.

Pa še razglednica z dne 26. julija 1944 triletnemu sinčku Milanu:

“Predragi Milanček!

Bal sem se že zate, pa upam, da ni hudega. Tudi za naprej upam v Boga, da Te bom še gledal. Tvoj papà”.

Just Lavrenčič je umrl v visoki in častitljivi starosti devetdesetih let na Katinari in je pokopan na katinarskem pokopališču, kjer z njim počivata tudi žena Kristina in hčerka Mira. Slovensko Cecilijino društvo je 26. septembra 1998 podelilo v Cerkljah na Gorenjskem ob prisotnosti ljubljanskega metropolita Franca Rodeta Justu Lavrenčiču post mortem priznanje za neprekinjeno 70-letno orglanje v cerkvi.

Lavrenčičev zapis o življenju in delovanju na kulturno-glasbenem področju je zanimiv ne samo za katinarsko, ampak za celotno našo narodno skupnost.

Časi, ki jih opisuje Just Lavrenčič, so bili nedvomno zanimivi, a obenem polni trpkosti in tudi trpljenja, tako med fašizmom kot med drugo svetovno vojno, pa tudi po vojni ni bilo vedno povsod lepo in prijetno.

¹ PSBL, 19. snopič, Gorica 1993

O d mladih nog me je zelo mikala glasba. Začelo se je pri Pečarjevih. Moja sošolka Leli (klicali smo jo za Aurelio), sedaj Nakrst, mi je dajala prve nauke na pianinu. Pri njih je stanoval učitelj Karol Pahor, ki je poučeval na Katinari več let in končal tedaj v Padovi izpite iz violine. Imel je tudi pianino pri Pečarjevih. Tu je imel vaje učiteljski zbor pod vodstvom Srečka Kumarja. Ta pianino me je silno mikal. Leli me je vestno učila, kar je pač vedela. Nekoč pride nenadoma učitelj Pahor v sobo, jaz sem zelo obstal, on pa: a, se učiš, me veseli!

Prosvetna zveza v Trstu je ustanovila tečaj za pevovodje. Vpisal sem se tudi jaz. Poučevali so: Šonc, Venturini, Milan Pertot in dr. Čermelj.

Mnogo nas je bilo, od vseh krajev, s Krasa in s Tržaškega. Nekateri so postali tudi pevovodje in organi-
sti. Poučevali so ob nedeljah zjutraj v Ciril-Methodovi šoli pri Sv. Jakobu: teorijo in dirigiranje. Dr. Čermelj je pa razlagal, kako upravljati društva, katera je imela takrat vsaka vas. Za učitelja klavirja so mi določili Staneta Maliča, katerega sem se držal do zadnjega, šest let gotovo. Z njegovo potrpežljivostjo sem napredoval v klavirju in predelal harmonijo in ves kontrapunkt. Harmoniziral sem nič koliko, da bi pa sam kaj novega ustvaril - niti za dva takta ne. Sem vedno cap-

ljal za drugimi. Po tečaju čez poldan sem imel klavir z Maličem, zeblo naju je in lačna sva bila oba, a kje je še Katinara in kosilo! Včasih me je Malič poslal iskat za 20 centezimov kruha.

Na Katinari ni bilo več organista v cerkvi. Jaz sem znal malo, drugi nič, zato so me meseca majnika leta 1927 potisnili za orgle, kjer sem še sedaj. Zdrsral sem

eno pedaliero, da so jo morali menjati. Tudi tipke so obrabljene, prsti pa nič. Kako je bilo trdo od začetka! Botra Irma Čok mi je s prstom kazala note kot otroku v prvem razredu in mi razlagala to, kar bi danes še dve uri po smrti

Just Lavrenčič o sebi in drugih

igral. Za vse svete po maši se je resno izrazil ranek Ba'k'lč: "Fant se bua nariedo." Morda je imel prav, morda je uganil. Skupaj smo se izpopolnjevali, zbor in jaz. Skupaj smo se naučili štiri latinske maše in mnogo drugega, kar k temu "sliši". Peli smo tudi posvetne zborovske pesmi, naredili kakšen izlet, včasih smo jo morali brž odkuriti, saj vemo, kakšni časi so bili takrat!

Ko sem mislil, da sem že zrel organist, sem se vpisal v orglarsko šolo v Trstu pri sv. Antonu novem. Tam sem se moral učiti vse na novo. Zaigral sem svojemu profesorju - slep je bil, siromak - pa se je le zasmejal, da bomo začeli znova, vezano, do, re itd. Tako kot igram jaz, da ni vezano, "non è legato", je rekel.

Šola Sv. Cecilije je imela štiri letnike. Poučevali so harmonij in orgle. Nato še teorijo in gregorijansko petje. Slednji je bil glavni predmet. Proforski zbor je bil odličen. Dr. Marusič pa je razlagal liturgijo, dokaj liberalno včasih. Najprej sem moral narediti izpit na harmoniju. Imel sem klavir (a coda), zato sem si moral preskrbeti harmonij. Ni jih manjkalo v Trstu, ne, lepih, novih, pa kdo bo dal denar? Nazadnje sem zvedel, da ga imajo na prodaj v Lonjerju in res sem ga kupil za 200 lir. Veliko mi je služil pozneje, več desetletij, za vaje, tudi v gostilno sem ga vlačil za pust: bil je zložljiv, pod pazduho sem ga lahko nosil. Tudi v Ricmanjah na koru smo ga rabili - za praznik sv. Jožefa, peli smo menda trikrat.

Po izpitu iz harmonija sem moral začeti kot "narejen" organist spet vse na novo. Pedali naših orgel so bili drugačni, moral sem se vaditi doma in pri sv. Antonu. Doma, se pravi v naši cerkvi na Katinari, sem se vadil navadno zgodaj zjutraj, ko sem odzvonil sv. jutro. Pomagal sem namreč bratu Ninčku pri mežnariji, da ni bilo treba njemu hoditi dvakrat v cerkev. Dal mi je 70 lir na leto. Sam sem si napolnil meh in hitro poskočil na orgle in "pedaliral", dokler se meh ni spraznil, nato pa ga spet napolnil in tako naprej. Mlekarice iz Drage (v tisti uri, ob 5.30, so bile že na Katinari) so se čudile, le kdo da se vica v teh urah na orglah. Ko je deževalo, sem dobil kako dekletce ali fantiča, da mi je gonil meh in sem jaz "pedaliral". Ena teh pupk je sedaj omožena v Severni Ameriki. Imela je šele pet let, njena mati jo je pustila pri nas, ker je šla delat v Trst.

Just Lavrenčič leta 1987.

Cerkveni pevski zbor na Katinari leta 1932.

Gregorjansko petje! Ves drugačen (notni) sistem kot naš navaden. Učil nas je pokojni profesor Tomé, slep tudi on. Radi smo obračali na terco na seksto, to pa ne gre, gregorjansko petje je enoglasno. Počasi "je prišel osel na oreh", razumel sem, nekatere melodije so se mi priljubile, da jih še sedaj igram. Harmonizacija gregorjanskih melodij je tudi drugačna. Vdal sem se tudi temu, saj sem imel harmonijo za sabo. Kmalu - v III., IV. letniku - sem brez težav harmoniziral na prvi pogled vsako melodijo. Moji sošolci in sošolke so bili večinoma začetniki, zato me je večkrat pozval profesor Tomé: "Faccia lei, Katinara, oh, sempre mi dimentico il suo cognome!"¹

Zadnje leto sem se pripravljaj na izpit. Po kosilu, kako rad bi šel počivat po težkem kmečkem, takrat nehvaležnem delu, pa sem moral dol vaditi na orgle. Cerkovnik Piero, dober mož, še danes se večkrat vidi va po osmicah v Bregu, mi je dal ključ od kora; jaz pa sem bil tako truden, da sem se ulegel na klop in se tam malo odpočil.

Pred komisijo Svete Cecilije iz Rima sem napravil izpit in dobil diplomu:

"Diploma di organista parrocchiale

+Luigi."

(Takrat je bil naš škof Alojzij Fogar).

in "Diploma di licenza nell'insegnamento del canto liturgico dopo l'esame sostenuto con esito eminente (con lode in harmonium), canto Gregoriano, liturgia corale, teoria della musica e solfeggio, harmonium accompagnante e interludiente". Spodaj pa podpisi petih profesorjev in drugih članov komisije in nazadnje +Luigi, škofov podpis torej.

Uboge moje diplome, malo ste mi pomagale v prak-

¹ "Postorite kar Vi, Katinara, vedno pozabim, kako se pišete po priimku."

tičnem življenju! Naj le samevajo tam v temi, samo da sem se "heureux in-vité an banquet de la vie", da še uživam to življenje². Dobesedno: hvaležen povabljenec na banketu - pojedini življenja (Dostojevski). Diplome pa - Bog z njimi, je napisal Ivan Cankar.

Kot usposobljenostni izpit - prova d'arte - so mi svetovali, naj bi naučil zbor katero izmed gregorjanskih melodij.

Res sem pripravil cerkveni zbor in neke nedelje popoldne smo jo kresali vsi v Trst k sv. Antonu novemu v dvorano nad zakristijo.

Tam je bilo mnogo duhovščine, višje in navadne, zapeli pa smo: Sv. Trojica, Vstop (Introito), Benedicta sit s.cta Trinitas in pa Introit, Missa

pro Defunctis - prelepa melodija. Nato pa smo zapeli dva dela maše od Mav-a (Missa in honorem s. Vincentii a Paulo), precej zahtevna maša. Dodali pa smo še "a loro insaputa": "Zvonček, čuj večerni" in "Gledam jo" od Vodopivca, za tiste čase že predrznost!³

Prvi dve melodiji sta bili seveda gregorjanski oziroma prva dva Introita: šlo je namreč za to, ali znam učiti, če sem zmožen gregorjanskih melodij. Od tistega zbora smo ostali trije moški in tri ženske. Po nastopu smo seveda šli peš proti domu. Ustavili smo se na Rotondi v neki gostilni (na Bošketu), tam smo se prav lepo imeli, peli so, jaz pa nisem bil vesel: ženitev mi je delala težave. Po enem letu pa mi ni več prizadevala težav, bila sva poročena.

Orgle pa niso bile zame "kraj nesrečnega imena" in "kjer meni je bilo gorje rojeno". Zame, Bogu hvala, ni držalo ne eno ne drugo.

Leta 1932 sem podal izpit iz harmonije na Konservatoriju Tartini, takrat v ulici Carducci. En cel mesec sem hodil dol po dvakrat tedensko, da sem se pripravil na izpit s profesorjem Cervenca. Še je živ, rad bi ga še enkrat videl. Neke nedelje zjutraj sem jo mahal v Trst (ne vem, kdo me je nadomestil pri orglah v cerkvi) na Konservatorij. C.punctus F(ismus) bas pismeno in C.f. bas naravnost izvajat, zelo zahtevno je bilo to. Iz sto nalog so oni izbrali dve. Pripravljeni pa smo morali biti iz vseh sto nalog.

V komisiji je bil dobro znani in priljubljeni Illersberg, lep, pa takrat že v letih in dobrohoten možakar. Dobil sem "l'attestato di Licenza ecc., Armonia complementare, Punti 10 (su dieci) / Eminente".

² Po mojih predvidevanjih je Lavrenčič to pisal tam nekje okrog leta 1980 (D. Š.).

³ Predrznost zato, ker je bil to čas, ko je bil fašizem takorekoč na višku svojih moči (D. Š.).

Zelo težki časi so bili, vendar "mladosti jasnost" preskoči težave. V tistih časih nam je cerkev nudila marsikaj v razvedrilo. Družile so nas nedelje, prazniki, vaje, drugega razvedrila ni bilo. Mladine je bilo mnogo, radi so peli. Imeli smo dober mešani zbor za cerkveno in posvetno petje, posebno moški zbor je bil dober, pel je mnogo narodnih in zborovskih pesmi. Jaz nisem šel vedno z njimi po oštarijah, nadomestil pa me je Maks Spetič. Njegov konjiček za dirigiranje so bile "Žabe". Moj Bog, kako so se oni zabavali! Kako so jih ljudje po vaseh poslušali! Bili so res dobri pevci, pa tudi pivci, a so ga znali držati! Ponavljam: znali so se zabavati, pošteno, pa tudi druge so zabavali, vse v svoji moralni meri ali meji.

Za novo leto je bilo darovanje ali "ofer" za cerkvene pevce in pevke. Še isti dan po večernici, ko so starešine prešteli denar, menda od 100 do 150 lir, hajdi cela skupina "na zapitek", navadno v Boršt. "Zapitek", to je bila zelo važna zadeva! Naročili so za poldrugi škaaf makeronov z mesom, joj, kako je to mlaskalo! Takrat nismo toliko dali na "bon ton" in "galateo", ni bilo časa. Imeli smo preveč apetita, vsi mladi in tešči. To bi bilo zanimivo, ko bi nas kdo filmal!

V času moje organistovske službe so bili trije nadpastirji: Fogar, Santin in sedanji Cocolin. Zelo priljubljen je bil škof Fogar. Bil je ljubljenec posebno našega ljudstva. Rad je prihajal na Katinaro k župniku Leilerju.

Just Lavrenčič z ženo Kristino.

Botra Irma Čok se ni mogla prehvaliti, da mu je večkrat skuhalo kavo. V tistem času so preslikali cerkev (umetnik Tone Kralj) in kupili kip Matere božje. Blagoslovil ga je Fogar. Koliko ljudstva od vseh krajev je bilo pri blagoslovitvi kipa! Gor na koru je bilo tako gorko, da so nam postali trdo poštirani ovratniki mehki kot žepni robci. Moj brat Ninček (cerkovnik) je škofu poljubil prstan, pa je dobil 5 lir: jaz sem mu samo podal roko, pa nisem dobil nič. Vendar mi je dal pok. Leiler po cerimonijah med tednom 10 lir kot organistu (saj smo se tako pripravljali na ta dan) in pa zato, ker sem vestno pomagal bratu pri "mrzličnih pripravah", kot smo imenovali delo v naši cerkvi pred prazniki.

Kot je znano, je bil Santin dolgo vrsto let tržaški škof, za naše ljudstvo pa ni pomenil nič, kot da ga ne bi bilo. Ni bil naš človek. Ko je bil zadnjič pri nas, sem jo po cerimonijah kar takoj odkuril domov. Prijazno sem si sezul doma čevlje, odložil kravato, čakala me je dvakrat prijazna juha (vse je doma tako prijazno, nemara tudi žena), pa ti zazvoni telefon, vraga sem si mislil, nič dobrega ne bo! In res mi reče žena, da me kličejo spet v farovž, in sicer kar takoj: brez mene, da se ne bodo dotaknili niti žlice! (Pozneje, ko sem bil tam, pa se je izkazalo, da so že takrat, ko so telefonirali, jedli. Sama goljufija na tem svetu!) Moral sem torej pustiti vse domače prijaznosti in iti jest z veliko žlico.

Duhovnikov je bilo seveda več na Katinari. Med njimi je bilo res nekaj plemenitih možakov, imeli pa smo opravka, služili smo tudi takim, ki ne le, da niso bili vredni takozvane "duhovniške" časti, marveč, bi skoraj rekel, niti navadne, človeške časti ne. Je že res, da "naturam expelles..." in "nil novi...", vendar sva se z bratom čudila, kako se more ena oseba tako ponižati ter žaliti in ponižati svoje zveste služabnike. Niso se bali ne ljudi ne Boga. Družine smo imeli, silno težki časi so bili, dali smo vse za vse, samo da smo se vzdržali na nogah, pri nekaterih pa ni bilo milosti. Ko sem nekoč enemu od teh omenil, naj upošteva vsaj naše delo, če nam že nič ne plača: "Ja, Tebi bomo kadili," je odvrnil.

Slišal sem o mežnarju, ja, ta je bil junak! Nekje na bližnjem Krasu. Pravil nam je g. pok. Škabar (ta možakar pa je bil res možakar, pa še duhovit zraven). S tem cerkovnikom je bilo takole: on, ponavljam, on je gnjavil svojega župnika. Mežnar je gnjavil svojega župnika!! Ko ga je pok. g. Škabar pokaral, češ da ne sme tako ravnati s svojim župnikom, kaj mu je ta junak odgovoril? "Pojdite nekam... vi in on!" Eh, kaj hočemo. Takih junakov je malo!

Je bil tudi tak revež mežnar v Dragi, dober možakar, dober kot kruh. Ne vem, če je še živ, bil je v zaporu v Rimu (Regina Coeli) kot toliko naših nedolžnih ljudi. Njegov sin, Danilo, se je pri meni učil na klavir in je potem tudi orglal v cerkvi. Tedaj je bil v Dragi župnik, po rodu Čeh. Ta pa je cerkovnika tako gnjavil, da je nekoč, menda po zornicah, ko ga je martral v zakristiji, mežnarju zavrela kri, pokazal je svoje kremplje,

CMePZ na Katinari leta 1980. Na sredi dolgoletni organist in pevovodja Just Lavrenčič, ob njem župnik Albert Miklavec, pesnik in pevec.

obraz pa - saj vemo, kakšno fasado ima človek, kadar zgubi razsodnost, posebno če je škrbast. Pop se je tako prestrašil, da jo je urno odkuril iz zakristije. Po tem dogodku, mi je pravil Tone, tako se je imenoval, ga župnik ni več mrcvaril. Na žalost sem tudi jaz videl tu pri nas duhovnika, kako je tekel, oni pa za njim. In žal mi je, a sam si je bil kriv.

Kolikokrat me je v sanjah plašilo: začelo se je sveto opravilo, orgle pa tako čudne, saj to niso orgle, kakšne so te tipke, pa pevci, kje so? V strahu sem se zbudil.

Brata pa so martrale sveče: vse je pripravljeno, duhovnik, strežniki čakajo tam pri vratih zakristije, no, bo kaj? Sveče pa sam vrag jih vzemi, se nočejo in nočejo prižgati. Nima človek zadosti skrbi v nedeljah in praznikih s temi stvarmi, še ponoči ga te sitnosti martrajo.

Nekoč, na sam sveti božični praznik, mi jo je zagodla kravica. Kako to kravica?! - Tako: mislila si je, da bo postala mamica prav na ta dan, potekli so ji pač dnevi, revici. Takoj po prvi maši me pridejo iskat: takoj domov, kravica se bo vsak hip otelila! Saj to sem čakal, toda ne bi rajši opravila včeraj ali jutri, sveti Anton zimski te je dal! Kravica pa si ni dala sile, naj sem jo v srcu še tako prosil. Njo sveta maša seveda ni brigala, mene pa še kako! Ko je že tam dol zvonilo in pritrkovalo na vso moč, se je živalica počasi ulegla, globoko vzdihnila in začelo se je zanjo sveto opravilo. Bila je pridna. Ko je lepo opravila, sem se za silo oblekel, tam dol v cerkvi na koru polno pevcev in pevk, pa vse tiho. Gloria je bila že mimo. Kaj čemo, dokler je človek živ in je obenem organist in kmet, pa čeprav je Božič - vse se lahko zgodi!

Ja! Cerkev je tudi lepa priložnost, da se organist in mežnar naučita kleti; redek, da mu uspe zadržati se. Poznal sem take mežnarje, jojmene, bolje, da molčim.

Po razpadu Italije leta 1943 so se nastanili v farovžu Nemci, v prvem nadstropju. Spodaj pri kuhinji smo pa imeli vaje, spomnim se pesmi "Duša vesela" in ne vem še ktere. Maks je preskrbel "Nabrusimo kose" in še druge. Mislim, da je bil tudi prof. Pečenko z nami. Še dandanes se čudim, kako smo si upali. Pa so Nemci naredili "rastrellamento" (marca 1944), zajeli mene, mojega brata Ninčka in še mnogo drugih in hajd v Coroneo. Pa ni bilo,

hvala Bogu, kaj hujšega; po šestih mesecih sem se srečno vrnil domov. V Coroneu smo videli našega župnika Piščanca, tudi njega so zaprli, en mesec pred nami.

Prišla je preljuba svoboda, kako smo se je veselili! Bilo je tudi kaj razočaranja, pa se to vedno zgodi po revolucijah in vojnah.

Vrgli smo se na kulturno delo, ni ga manjkalo, bogme! Vse je hotelo peti, sodelovati, delati. Imel sem do sedem zborov, večjih in manjših. V Lonjerju mešan zbor, v Rocolu (pri Zajcu) mešan zbor, pri Bakotu v Rovtah mladinski (mešan) "Zmaga". Kako je bilo hudo ponoči hoditi v Rocol, v temi, čez gmajno. Čez dan težko delo, zvečer, ko bi šel tako rad počivat, pa idi si spletat lovorjeve vence. Priprave na nastope, radio in spet nastopi s tem ali onim zborom. En dan v tednu nisem bil prost in truden, truden, pa mi ni bilo dano, da bi se odpočil. Družina, mizerija, bil sem več lačen po vojni ko v času vojne. Pozneje sem vodil zbor "Slavec" iz Ricmanj, mislim da poldrugo leto ali celo dve, pa me Ricmanjci ne pripoznajo. Hvaležen sem jim za to.

Prijazen zbor je bil "Zmaga" iz Rovt. Sami mladi ljudje, fantje, dekleta, duša vsem pa je bil predsednik prof. Pečenko, takrat še mlad študent. Vsako nedeljo so šli na izlete, Pino (Pečenko) jim je bil voditelj, znal je intonirati in dirigirati ter je bil tudi priden pevec. Polovica njim je bila "Zmaga" nesrečnega imena. Poročili so so med sabo, pevci s pevkami. O tem bi vedel prof. Pečenko kaj več povedati. Hvaležen sem mu, da me je nadomestoval, prav ljubilo se mi je hoditi z njimi, hvala Bogu, da sem bil tako vsaj kakšno nedeljo doma, kar sem si tako želel!

Bliža se 1. januar 2002, ko se bo zgodila majhna revolucija v naših denarnicah: uradno bo stopila v veljavo nova valuta in denarna enota, ki bo v dveh mesecih izpodrinila liro. O evru smo že mnogo slišali in do konca leta bomo vedno bolj bombardirani z najrazličnejšimi podatki o njem, da bi se čim prej in tem bolje pripravili na tak zgodovinski korak, ki bo nedvomno vplival na vsakdanjo prakso posameznika. Tu bi radi le kratko opisali novo valuto z numizmatičnega vidika.

Leta 1992 je enajst držav vključenih v Evropsko skupnost sklenilo, da se bodo monetarno povezale (oziroma opustile lastno državno valuto in sprejele novo, skupno), da bi tako lahko pospešili pretok blaga in kapitalov po Evropi in ustvarili ogromno tržišče. Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija, katerim se je leta 2001 pridružila še Grčija, so sprejeli evro kot lastno denarno valuto (Velika Britanija, Danska in Švedska, ki so tudi članice Evropske unije, pa so odločile, da trenutno ne bodo še pristopile k temu projektu). Po mnogih usklajevanjih in debatah, so dokončno določili tudi obliko novega denarja, ki ga bodo tiskale in kovale razne države in tudi privatne kovnice po Evropi. Predvideli so, da bodo morali zamenjati 12,7 milijard posameznih bankovcev (za skupno vrednost približno 700 tisoč milijard lir) in 70 milijard kosov kovancev (italijanska kovnica Zecca dello Stato bo predvideno skovala 7.240 milijonov kovancev), ki bodo skupno tehtali 300 tisoč ton.

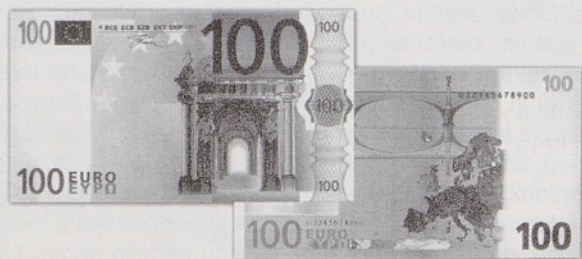
Novi bankovci evra bodo enaki za vse države. Na javnem natečaju, ki so ga razpisali za karakteristike

in likovne podobe na bankovcih, in se ga je udeležilo 44 različnih ustvarjalcev, so izbrali predloge avstrijskega umetnika Roberta Kaliela. Bankovci so seveda tiskani z najmodernejšimi tehnikami, ki zelo otežkočajo njihovo ponaredbo. Tiskali so sedem različnih bankovcev: po 5, 10, 20, 50, 100, 200 in 500 evrov. Vsebinsko so si

Evro v numizmatiki

risbe na vseh slične, saj sledijo isti zamisli: na eni strani je ponazorjen geografski profil Evrope in most, kot prisposoda Evropske skupnosti in povezana med različnimi evropskimi državami in narodi. Na drugi strani so narisana okna in portali (simbola odprtosti in združnosti - kooperacije), z 12 zvezdami (simbolom Evropske unije), ponazorjeni pa so v sedmih različnih evropskih zgodovinskih arhitektonskih stilih: klasični, romanski, gotski, renesančni, baročni, rokoko in stil devetnajstega stoletja ali moderna arhitektura. Bankovci imajo vsak svojo prevladujočo barvo in so seveda različnih velikosti: za 5 evrov je barva sivo-zelena (velikost pa je 120x62 mm), 10 - rdeča (127x67 mm), 20 - modra (133x72 mm), 50 - oranžna (140x77 mm), 100 - zelena (147x82 mm), 200 - rumeno-rjava (153x82 mm) in 500 - vijoličasto-rdeča (160x82 mm). Zanimivo je, da ilustracije na bankovcih ne predstavljajo nobenega realnega spomenika ali umetnine, ampak so le simbolične in popolnoma izmišljene (baje zato, da ne bi prišlo do prevlade kakšnega stila ali narodne kulture nad drugimi, so zato zelo "politično korektni"). Beseda EURO (ki se baje enako piše v vseh jezikih sedanje Evropske skupnosti; to ne bo več držalo, ko se ji bodo priključili tudi slovanski narodi) je natisnjena v latinski in grški abecedi, kratice Evropske centralne Banke pa v petih jezikovnih variantah. Ob teh napisih je podpis guvernerja Banke in zastava Evropske unije. Dokončne risbe in njihove motive so predstavili leta 1996 v Dublinu.

Novi kovanci evra imajo skupno samo prednjo stran. Na reverzu (oziroma hrbtni strani) je vsaka država skovala različne, sebi lastne simbole (vseeno pa so veljavni povsod in jih bomo lahko potrosili v vseh državah, ki imajo to valuto). Tudi v tem primeru so razpisali javni natečaj in izbrali so predloge iz

Novi zeleni bankovec vrednosti 100 evrov.

devetih, ki so se uvrstili v finale, belgijskega risarja, to je Luc Lucyx. Predvidenih je osem različnih nominalnih vrednosti 1 in 2 evra, 1, 2, 5, 10, 20 in 50 centov (stotinov). Vsi kovanci so okrogli, razen tistega za 20 centov, ki ima obliko španskega kovanca "na rožo", saj ima razgiban rob, nekako podoben šestim cvetnim listom. Nakovali so jih tako, da so simboli nekoliko bolj izbočeni, da bi bili lažje prepoznavni tudi slabovidnim in slepim ljudem. Na sprednji strani kovancev je ponazorjenih šest vzporednih črt, ki povezujejo 12 zvezd (iz zastave Evropske unije, saj so tu pustili 12 zvezd, čeprav je članic več). Kovanci 1, 2 in 5 centov ponazarjajo globus in poudarjajo prisotnost Evrope na svetu, so rdečkaste barve, saj jih kujejo iz bakra in jekla. Na kovancih po 10, 20 in 50 centov je predstavljena Evropska unija s poudarkom na dežele, ki jo sestavljajo in so zlato rumene barve, zaradi zlitine (baker, aluminij, cink in kositer) - "nordic gold". Kovanci za 1 in 2 evra predstavljajo Evropo brez meja, z velikim napisom EURO in so dvokovinski (kot zanimivost: dvokovinske kovance si je pred leti zamislila italijanska državna kovnica in jih je tudi patentirala). Dokončni modeli za prednjo stran kovancev so bili predstavljeni v Amsterdamu junija leta 1997.

Hrbtno stran kovancev je, kot že rečeno, vsaka država nakovala po svoje. Naj tu pojasnimo, zakaj bo po Evropi krožilo 14 različic evra in ne 12, kot je število držav, ki je pristopilo k tej pobudi. Z letošnjim letom sta nakovali svoje kovance (oziroma jih zanje kuje italijanska državna kovnica, saj imajo že dalj časa pogodbo v tem smislu) tudi državi San Marino in Vatikan, ki sta bili doslej monetarno povezani z liro, v zadnjem trenutku pa jima je uspelo, da sta se dogovorili z Brusljem za povezavo z evrom. Če si malo ogledamo, kakšne motive so v vsaki državi izbrali za lastno stran kovancev, najprej ugotovimo, da bodo le v Avstriji, Grčiji, Italiji in San Marinu (verjetno tudi v Vatikanu, a trenutno ne razpolagamo še z dokončnimi podatki iz te države), nakovali za vsako vrednost novcev različne motive (priznati je treba, da so te kovnice numizmatikom splošno znane kot najbolj ustvarjalne in "umetniško" nadarjene in podkovane). Obratno, bodo na Irskem nakovali na vseh sedmih kovancih isti simbol (harfo, napis Eire, datum izdaje - 2002, vse obkroženo z 12 peterokrakimi zvezdami), kot tudi v Belgiji (kraljevi portret). Na Finskem bodo vsi stotini z enakim heraldičnim simbolom, različna med sabo pa bosta kovanca za 1 evro (dva leteča ptiča) in 2 evra (rožici). Večina držav pa se je opredelila tako, da so isti simboli, znaki ali portreti na vseh kovancih iste kovine.

Kovanci imajo v vsaki državi različno hrbtno stran.

Naj nekoliko podrobneje opišemo kovance, ki jih bo izdala Italija, saj se bomo z njimi najprej srečali in jih kot prve tudi uporabljali. Večino motivov, ki krasijo italijanske evro-kovance so izbrali italijanski državljani sami, preko znane televizijske oddaje, ko so lahko telefonirali in izrazili svoje predloge. Na kovancu za 1 evrocent (premer meti 16,15 mm) je upodobljen grad Castel del Monte, pri Andriji v Apuliji; 2 centa (18,75 mm) krasí Antonelijev stolp (Mole Antonelliana) v Turinu; 5 centov (21,75 mm) Kolosej (ali Anfiteatro Flavio); 10 centov (19,75 mm) detajl slike Botticellija - Rojstvo Venere; 20 centov (22,25 mm) simbol iz dela Umberta Boccioni - Edinstvene oblike prostorninske kontinuete; 50 centov (24,25 mm) spomenik Marku Avreliju iz II. stoletja po Kr.; 1 evro (23,25 mm) risba Leonarda da Vinci - Človek; 2 evra (25,75 mm) portret Danteja, ki ga je naslikal Raffaello Sanzio. Vsi evro kovanci bodo imeli datum 2002, saj bo le tedaj prvič stopil uradno v veljavo nov denar. Naj kot zanimivost dodamo, da so v italijanski kovnici junija 1999 nakovali več primerkov (točno 1.179.335 kosov) novca za 20 centov z napačno letnico 1999. Ko so se zavedali hudega spodrseljaja, so skoraj vse nako-vane kose spet stopili, nekaj pa jih je "ušlo" iz stavbe Zecca dello Stato in so se celo pojavili na tržišču. Finančni stražniki pa so javnost in morebitne kupce takoj obvestili, da bodo lastniki teh kovancev ova-dení zaradi kupovanja in posesti ukradenega blaga, saj so tisti novci nezakonito v obtoku in ne bi nikoli smeli iz italijanske kovnice. Evra še ni v obtoku, a nekateri že špekulirajo.

Dejal je, da se vrne zagotovo

O, kaj si vse, Marija, pretrpela,
ko nisi mogla sneti s križa ran
ne krone z las, z bodicami obdane -
pred Tvojimi očmi je krvavel.

In vedno bolj Ga teža je dušila,
Nedolžnega Pribitega na križ.
In koliki so zrli Vanj brezbrizno -
kot da ni bil nikdar dobrot delil...

Življenje bi Mu dala, če bi mogla.
In vendar zna trpeti z Njim srce,
trpeti iz brezmadežne ljubezni,
in zreti drgetanje rok in nog.

Potem naenkrat vse je dokončano.
S svetilko zveste vere greš domov.
Dejal je, da se vrne zagotovo!
In res je prišel k Tebi tretji dan.

Pri Njem si zdaj, na vekov veke srečna.
Zaradi križa bolj Te rad imam.
In kadar me boli, Ti kličem: "Mama!"
Ti veš za vzdih "naj ne boli preveč..."

Vigred večnosti

Ah, vigred trav, trobentic, trajn potočkov!
Še eno tvoje je ime: Pomlad.
A v vigred ptičkov pesem se prikrade,
in sonce, ki bilo je dolgo proč.

Saj rad imam začarano poletje,
ki briše iz spomina staranje;
z jesenjo čakam grozdov dozorenje,
in z zimo hodim zvezdi Modrih pet.

A ti si, vigred, novi dih življenja!
Še zdaj ti tli v očeh Vstajenja vest,
na dnu srca sva znova brat in sestra.
In vigred večnosti ni več le sen.

Molčeči Prijatelj

Še poje kdo danes o skritem zakladu?
Detektorji, zdi se, odkrili so vse.
In vendar je tehnika naša le - dekla.
O živem zakladu zapel bi vam rad.

Prišteti Ga moramo k našim neznancem,
če zemlja nam naša edini je dom...
Ime Mu je Jusuf v puščav idiomu,
in Jožef po naše, od svetih financ.

Najraje molči in poslušaj pozorno.
V dejanje uprt je, in v to, kar je prav.
Če s tem, kar Ga prosiš, se strinja - napravi!
Mogočen Nebeških financ je resor...

In če ti pri srcu je Božje kraljestvo
in veš, da je zemsko-nebeškega Zmes,
lahko se na Jožefa-v-banki zaneseš -
do konca ostane Prijatelj ti zvest.

Bovec, boleč spomin na frontno črto v prvi svetovni vojni.

KOMISIJA ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

Komisija Državnega zbora za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu, ki jo vodi Franc Pukšič (SDS), je 22. junija prvič obravnavala predlog resolucije o Slovencih po svetu, ki jo je pripravila delovna skupina pod vodstvom Jožeta Bernika (Nova Slovenija) v sodelovanju z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki ga vodi državna sekretarka Magdalena Tovornik (LDS). Pripravili naj bi dokument, soroden deklaraciji o slovenskih manjšinah v sosednjih državah iz leta 1996.

Omenjena komisija je 3. julija pripravila v parlamentu v Ljubljani vseslovensko srečanje ob 10-letnici osamosvojitve, da bi se zamejcem in zdomcem zahvalila za takratno pomoč matični domovini in da bi skupno pregledali položaj Slovencev zunaj Republike Slovenije ter obravnavali načrte v njihovo korist.

ZAŠČITA

Na občnem zboru Zadruga Primorski dnevnik, ki je bil 24. junija v Zgoniku, so med drugim poklonili članom brošuro Slovenci v Italiji - Zaščita. V njej so v italijanščini in slovenščini besedila zaščitnega zakona za Slovence, zaščitnega zakona za zgodovinske jezikovne manjšine v Italiji in poročila mešane italijansko-slovenske zgodovinsko kulturne komisije.

Na občnem zboru je bila predložena le ena, skupna kandidatna lista. Dosedanjega predsednika Zadruga Lojzeta Abrama je nasledil Ace Mermolja. Podpredsednik je Livij Valenčič.

NOVI SEDEŽ GODBE

Godbeno društvo iz Natrežine je 14. julija odprlo svoj novi sedež v prostorih, ki jih je dala na razpolago občina, uredili pa so jih sami člani. Trak je prerezal Stanko Mislej, ki je godbo vodil 30 let, koncert pa je nato izvedla pod vodstvom Sergia Grattona.

IZ SPOMINA V PRIHODNOST

V zbirki Migracije pri Inštitutu za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU je dr. Zvone Žigon izdal študijo Iz spomina v prihodnost - slovenska politična emigracija v Argentini.

TONČIČEVE NAGRADE

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič iz Trsta je 4. julija podelil Nagrado dr. Frane Tončič za leto 2001 Luisi Antoni za magistrsko nalogo Ansermetova smer v sodobni fenomenologiji glasbe. Posebno pohvalo pa je izrekel Tanji Colji za diplomsko nalogo o mešanih zakonih in vpisih otrok v slovensko šolo.

GÖTEBORG MUSIC FESTIVAL

Na mednarodnem tekmovanju godb v Göteborgu na Švedskem je Pihalni orkester Ricmanje, ki ga vodi Marino Marsič, dosegel prvo mesto v kategoriji ansamblov odraslih izvajalcev.

A. LOVŠIN O TAJNIH SLUŽBAH

Ob 10-letnici osamosvojitve je nekdanji direktor Varnostnega organa ministrstva za obrambo (VOMO) Andrej Lovšin izdal spomine na leta 1990-91 Skrita vojna - spopad varnostnoobveščevalnih služb.

CERKEV NA TRAVNIKU

Umetnostna zgodovinarka Verena Koršič Zorn je za knjižno zbirko goriškega Inštituta za družbeno in versko zgodovino, ki izhaja v italijanščini, napisala vodnik po cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici. Dne 29. junija ga je predstavil prof. Sergio Tavano.

TAKO SMO ŽIVELI

Krščanska kulturna zveza in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik sta v Celovcu izdala že deveto knjigo niza "življenjskih intervjujev" Tako smo živeli. Ureja ga dr. Marija Makarovič. V pripravi sta deseta knjiga in filmska dokumentacija.

35 LET FANTOV IZPOD GRMADE

Zbor Fantje izpod Grmade, ki ima sedež v Devinu in ga od ustanovitve vodi Ivo Kralj, je imel 7. julija slavnostni koncert ob svoji 35-letnici. Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu je dirigentu podelil posebno priznanje, ki ga je izročil podsekretar Zorko Pelikan, najzvestejši pevci so prejeli Galusove značke, zvrstilo pa se je še veliko čestitk in pozdravov.

PROF. IVAN ARTAČ 80-LETNIK

Ivan Artač z Nado Pertot v Peterlinovi dvorani v Trstu ob izidu knjige *dramskih tekstov*, ki jih je predstavila prof. Pertot.

Tržaški šolnik in prosvetni delavec prof. Ivan Artač je 7. avgusta praznoval 80-letnico. Rodil se je v Notranjih Goricah pri Ljubljani, ves povojni čas do upokojitve pa je poučeval na zamejskih osnovnih, nato pa srednjih šolah. Napisal je več učbenikov, radijskih in gledaliških del, nastopal je tudi pri Radijskem odru.

40. NATEČAJ SEGHIZZI

Na 40. mednarodnem natečaju zborovskega petja Cesare Augusto Seghizzi, ki je bil julija v Gorici, je APZ Tone Tomšič iz Ljubljane, ki ga vodi Tržačan Stojan Kuret, odnesel več nagrad, med drugim 1. mesto v polifoniji z monografskim sporedom in 2. mesto v polifoniji s historičnim programom.

Mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga vodi Hilarij Lavrenčič, je na svojem prvem nastopu na Seghizziju delil 1. mesto v ljudskem petju in dosegel 6. mesto v polifoniji.

Med 10 vokalnimi skupinami je 7. mesto dosegla skupina Akord iz Podgore, ki jo vodi Mirko Špacapan.

Na sočasnem 7. mednarodnem natečaju za komorno petje je med 35 solisti odnesla prvo mesto Mateja Arnež Volčanšek, 5. mesto pa njen mož Janko Volčanšek.

TOPOLOVO

Od 7. do 22. julija se je tudi letos v Topolovem zvrstil cel niz umetniških in kulturnih, zlasti slikarskih in glasbenih dogodkov pod skupnim naslovom Postaja Topolove.

LAJŠE 2001

Koprski škof Metod Pirih, ki je 7. julija vodil somaševanje na Lajšah, nedaleč od brezna, kamor so vrgli žrtve "tragedije v Cerknem", je imel globok govor o preteklosti in spravi. Spomnil se je žrtev vojne in revolucije, a tudi pričevalcev za vero 20. stoletja.

PROF. MILAN KOMAR 80-LETNIK

Filozof dr. Milan Komar je 4. junija v Argentini praznoval 80-letnico. Ob življenjskem jubileju je imel 7. julija predavanje pri Slovenski kulturni akciji z naslovom Kaj nas uči zlom komunizma?

POGLEDI

Prof. Janez Arnež je pri Raziskovalnem inštitutu Studia Slovenica, ki ga vodi v Ljubljani, objavil še dve številki glasila Pogledi (februarja št. 44-45, maja pa št. 46-47). V obeh se med drugim nadaljuje objavljanje dnevnika goriškega duhovnika prof. Alfonza Čuka ravno iz časa izselitve v ZDA leta 1948. V nadaljevanjih pa je objavljena tudi avtobiografija duhovnika, časnikarja in politika dr. Alojzija Kuharja.

PESNIK TONE RODE

Pesnik Tone Rode iz Argentine, ki pripravlja svojo tretjo zbirko v slovenščini, je v Buenos Airesu s svojo poezijo 7. maja med 1.400 tekmovalci prejel državno nagrado za pesništvo Društva argentinskih pisateljev.

RAJNI DUHOVNICI

V zadnjih mesecih je preminilo več zelo znanih slovenskih duhovnikov.

Že 29. maja je umrl msgr. Vinko Kobal, ki je ob rednem župnijskem delu v Ročinju, Desklah, Godoviču in drugje ogromno delal z mladimi. Rodil se je 19. januarja 1928 v Vrhpolju, posvečen pa je bil leta 1951 v Ljubljani. Že pred tem je bil dvakrat zaprt, potem pa še večkrat preganjan. Vodil je mladinske in študentske skupine, pisal veroučne knjige in ustanovil gibanje Pot. Od leta 1965 je prirejal taborjenja, od leta 1975 pa znane "tedne duhovnosti" v Stržišču, ki se jih je doslej udeležilo več kot 10.000 mladih. Na njegovo željo so ga pokopali ravno v Stržišču.

V Karlobagu na Hrvaškem je med duhovnimi vajami 25. julija umrl provincial slovenskih kapucinov p. Štefan Balažič. Pogreba v Štepanji vasi pri Ljubljani se je poleg vseh treh slovenskih ordinarijev in nuncija udeležilo 135 duhovnikov in predstavnikov redovnih skupnosti iz drugih držav. P. Balažič se je rodil 22. decembra 1941 v Veliki Polani. Med kapucine je stopil leta 1958, v duhovnika je bil posvečen leta 1967, provincial pa je bil v različnih obdobjih skoraj 15 let. Bil je priljubljen pridigar, spovednik in duhovni voditelj.

Dne 6. avgusta pa je umrl zaslužni profesor Teološke fakultete v Ljubljani, strokovnjak za sv. pismo nove zaveze prelat prof. France Rozman. Rodil se je 24. marca 1931 v Spodnjih Dupljah nad Kranjem, v duhovnika pa je bil posvečen leta 1957. Študiral je v Ljubljani in Rimu, delal v dušnem pastirstvu in leta 1967 začel predavati na teološki fakulteti. Kasneje je napredoval do dekana fakultete. Napisal je pet učbenikov o sv. pismu za fakulteto, okoli 300 znanstvenih in poljudnih razprav, prevedel več delov sv. pisma, pripravil razne izdaje sv. pisma in več knjig za njegovo razumevanje. Lani je v pričakovanju slovesa izdal še Apokalipso - Razodetje.

ŠTEVERJAN 2001

Od 6. do 8. julija je bil v Števerjanu 31. Festival narodnozabavne glasbe. Sodelovalo je 19 ansamblov, izmed katerih jih je 12 prišlo v finale. Kot gostje so nastopili Čuki. Nagrado za najboljši ansambel so odnesli Vitezi celjski iz Celja, nagrada občinstva pa je šla kvintetu Dori iz Rimskih Toplic. Nagrad pa so, kot običajno, podelili še več. Izšla je tudi bogata brošura, slikar Robert Faganel pa je postavil razstavo v Sedejevem domu.

100-LETNICA GREGORJA MALIJA

Ob stoletnici rojstva so se duhovnika in pesnika Gregorja Malija, ki je umrl v emigraciji leta 1983 v Buenos Airesu, spomnili v rojstnem kraju Sela pri Kamniku. Nečakinja je izdala v knjigi na 1148 straneh kar 1111 njegovih poezij. Večinoma so religiozne vsebine. Nekatere so po uglasbitvi ponarodele. Pisal pa je tudi pesmi za otroke.

CIRILMETODOVO SLAVJE

V Marijinem svetišču na Vejni pri Trstu je Apostolstvo sv. Cirila in Metoda iz Trsta 8. julija pripravilo tradicionalno slavje. Somaševanje je vodil edini letošnji primorski novomašnik, jezuit Jožko Zajec iz Črnega Vrha, od koder je za to priložnost prišel tudi pevski zbor, ki ga vodi Katja Bajc Felc. Spomnili so se tudi odsotne s. Geme Žerjal, ki je že 50 let šolska sestra.

DRUŠTVO IGO GRUDEN

V četrtek, 19. julija, se je društvo Igo Gruden v Nabrežini spomnilo 20-letnice smrti domačega kulturnega delavca Stanka Devetaka. Na dvorišču gostilne Tre noci v Sesljanu je igralska družina društva v režiji Maje Lapornik izvedlo igro v domačem narečju Akavcabad. Ob tem se je prof. Marinka Terčon s priložnostnim govorom spomnila nepozabnega Stanka Devetaka. Na posnetku prizor iz igre.

OKTOBRSKA REVOLUCIJA IN NJENI NEMŠKI SPONZORJI

To je naslov temeljito dokumentirane študije o tem, kako je Nemčija odločilno podprla boljše vike, da so zrušili čarsko Rusijo. Napisal jo je dr. Silvin Eiletz, bivši jezuit, zdaj psihiater na Dunaju, izdala pa celjska Mohorjeva. Predstavitve je bila 4. julija v Ljubljani.

UMRL MARCEL PETKOVŠEK

V tržaški bolnišnici je 7. julija umrl upokojeni tržaški učitelj Marcel Petkovšek. Preteklega 15. marca je bil praznoval 80-letnico. Tudi njegova rajna žena Justina je bila učiteljica. Pred leti je bil dejaven v Društvu slovenskih izobražencev, potem je bil dolgo tajnik Slovenske Vincencijeve konference. Slabost ga je obšla ravno na izletu Kluba prijateljstva, pri katerem je bil dejaven od ustanovitve. Svoječas je bil tudi predsednik Skupnosti vinogradnikov Sv. Ivan - Podlonjer.

PROSLAVI V BUENOS AIRESU

Ob številnih krajevnih proslavah je povojna emigracija v Argentini priredila v Slovenski hiši v Buenos Airesu 3. junija osrednjo domobransko proslavo, na kateri je govoril Marjan Loboda, za padle in pobite pa je vodil somaševanje delegat dr. Jure Rode, 23. junija pa Praznik slovenske državnosti, na katerem je bil slavnostni govornik Tine Vivod. Priznanja Zedinjene Slovenije so izročili zaslužnim javnim delavcem Marjanu Lobodi, Andreju Selanu in Francetu Vitrihu.

Obe prireditvi sta bili povezani s kvalitetnima kulturnima programoma.

SKRINJE IN OH CET

Kulturno društvo Tabor je v sodelovanju z Narodno in študijsko knjižnico iz Trsta 4. avgusta odprlo v Prosvetnem domu na Opčinah razstavo Ženitovanijske skrinje na Primorskem. Pripravile so jo Martina Repinc, Magda Starec Tavčar in Dragica Ule Maver.

To je bil nekakšen uvod v jubilejno 20. Kraško ohcet v repentabrski občini, ki se je začela 22. avgusta, vrh pa je dosegla 26. avgusta, ko sta se v Marijinem svetišču poročila Ginevra Kocjan in Igor Tomasetig. Vse dni je bilo lepo vreme, udeležba pa množična. Ob oživiljanju starih običajev se je zvrstilo še več prireditev in razstav. Občinska uprava pa je v sodelovanju s Filatelističnim društvom Lovrenc Košir od poštne uprave dosegla prvi dvojezični spominski poštni žig, ki ga je oblikoval slikar Klavdij Palčič.

RADIO 2

Koroški Slovenci so po krizi zasebnih postaj prišli do novega celodnevnega radijskega sporeda. Zaenkrat do konca leta velja sporazum med javno radiotelevizijsko službo in zasebnima postajama Agora in Korotan za skupni spored na posebni frekvenci Radio 2. Nekateri pa se že oglašajo z zahtevo, naj se zdaj kot odvečne ukinejo oddaje na javnem radiu, podobno kot želijo "iz varčevalnih razlogov" ukiniti vrsto šol, policijskih postaj, sodišč in poštних uradov na dvojezičnem ozemlju!

42. SLOVENSKI DAN V KANADI

Na Slovenskem letovišču v Boltonu pri Torontu je bil 8. julija ob udeležbi kar 1.400 ljudi 42. Slovenski dan. Posvetili so ga 10-letnici slovenske osamosvojitve. Ob domačih govornikih je kot slavnostni gost nastopil predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev Bernard Sadovnik, ki je v Severni Ameriki obiskal še nekaj drugih slovenskih skupnosti, politične pogovore pa je imel v Washingtonu na zunanjem ministrstvu in v kongresu.

Maševal je torontski nadškof kardinal Alojzij Ambrožič, ki je praznoval 25-letnico škofovanja. Za rojake je ta jubilej praznoval že 21. junija z mašo v slovenščini v torontski stolnici.

Hranilnica in posojilnica Slovenija iz Toronta je na Slovenskem dnevu izročila svojo nagrado zvestemu obiskovalcu iz Milwaukeeja (ZDA) prof. Janezu Grumu za pomembne razprave o naši bližnji zgodovini.

POMOŽNI ŠKOF PEVEC V POKOJU

Papež Janez Pavel II. je sprejel upokojitev pomožnega škofa iz Clevelanda Edvarda Pevca in imenoval dva nova pomožna škofa.

Msgr. Pevec se je rodil leta 1925 pri Sv. Vidu v Clevelandu, škof pa je postal leta 1982.

DRUŠTVO SV. BARBARE

Društvo sv. Barbare, ki je nekoč združevalo slovenske rudarje na Nizozemskem, je 10. junija v kraju Heerterheide praznovalo 75-letnico, obenem pa se je uradno razpustilo. V spremenjenih razmerah njegovo poslanstvo opravljajo Slovenska folklorna skupina Nizozemska, pevski zbor Zvon in slovenska katoliška misija.

UMRL UREDNIK BBC SIMONVIČ

Zaradi hude boleznii je 12. avgusta v Londonu umrl časnikar Veseljko Simonovič, rojen leta 1950 v Kranju. Svojo poklicno pot je začel na RTV v Ljubljani, leta 1978 pa se je zaposlil v slovenski sekciji britanske radijske družbe BBC, ki jo je vodil od leta 1988. Sekcija je spomladi praznovala 60-letnico prvih medvojnih oddaj v slovenščini. Uveljavil se je tudi kot prevajalec in pisec znanstvene fantastike, medtem ko je žena Ifigenija Zagoričnik znana pesnica.

26. SENJAM NA LESAH

Letošnji že 26. Senjam beneške pjesmi na Lesah je bil 29. julija posvečen izključno verskim skladbam. Pripravili so ga v cerkvi, kjer je zjutraj videmski nadškof msgr. Brolo birmoval, popoldne pa je pozdravil nastopajoče in udeležence skupno z grmeškim županom Canalazom in predsednico Kulturnega društva Rečan Margherito Trusgnach.

Na sporedu je bilo 12 izvernih verskih pesmi, vsi zbori pa so skupaj zapeli še štiri znane skladbe. Izšli sta tudi kasete s posnetki in brošura z besedili in notami.

24. GRAFIČNI BIENALE

Do 16. septembra je odprt v Ljubljani 24. grafični bienale. V Moderni galeriji so na ogled dela 40 umetnikov, v Mednarodnem grafičnem centru so pod naslovom Fundamina razstavili nekaj del Zorana Mušiča, Andyja Warhola in Mimma Paladinija, na ogled pa sta še dva odseka.

Veliko častno nagrado je prejel Damien Hirst iz Velike Britanije, nagrado za eksperimentiranje Hrvatitca Ines Krasič, posebno častno nagrado pa mladi Slovenec Peter Ciuha.

UMRL MISIJONAR ČERMELJ

V Peruju je 5. avgusta umrl marist Vladimir Čermelj. Rodil se je leta 1929 v Dobravljah, študiral v Turinu in Limi, v Peruju pa je bil misijonar 53 let.

UMRL BIVŠI ŽUPAN ČEŠČUT

V Sovodnjah je 8. julija umrl nekdanji dolgoletni župan Jožef Češčut. Rodil se je leta 1920 in se preživljal kot kmet in delavec. Po vojni je postal član Demokratične fronte Slovencev, pozneje pa socialistične stranke. Župan je bil od prvih volitev leta 1951 do leta 1975. Zelo se je zanimal tudi za prosvetno in športno življenje. Bil je tudi predsednik sovođenjske posojilnice.

SEMINAR ZCPZ

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je letošnji poletni seminar priredila od 5. do 11. avgusta v Bovcu. S pevci sta vadila Janko Ban in Dina Slama, orgelski tečaj pa je vodila Angela Tomanič. Pridobljeno znanje so udeleženci predstavili na javnem nastopu in pri maši. Obiskal jih je tudi koprski pomožni škof Jurij Bizjak.

Z leve, avtorica Vida Valenčič, Siegfried Brugger, Ivo Jevnikar in Drago Štoka na predstavitvi študije v Števerjanu.

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta je izdal še tri knjige svojega niza "belih priročnikov", ki je tako dosegel 33 zvezkov. V Devinu je 14. julija predstavil knjigo dr. Erika Dolharja *Prelomnost Osimskih sporazumov*, o kateri so spregovorili urednik knjižne zbirke Ivo Jevnikar, avtor, predsednik krožka dr. Rafko Dolhar, ki je za knjigo prispeval vrsto intervjujev s protagonisti, in nekdanji diplomat Tone Poljšak.

V Števerjanu je bila 1. avgusta predstavitev drugega dela v italijanščini pisane študije dr. Vide Valenčič o politiki in manjšinah, ki sociološko primerja Slovensko skupnost, *Union Valdôtaine* in *Südtiroler Volkspartei*. Poleg avtorice in urednika Jevnikarja sta pri okrogli mizi spregovorila načelnik in poslanec južnotirolske stranke dr. Siegfried Brugger ter prvi deželni tajnik SSK dr. Drago Štoka. Prisotne je pozdravil župan Hadrijan Corsi.

Tretja knjiga, ki jo bodo predstavili septembra, pa je slovenski prevod zgodovinske raziskave o opciji za nemški rajh v Kanalski dolini leta 1939, ki jo je leta 1994 v italijanščini izdal župnik iz Ukev Mario Gariup. Prevedla jo je Vida Gorjup Posinkovič, zdaj pa jo je krožek izdal skupno z Zadrugo Dom iz Čedadu.

SLOVENSKI DAN PRI CLEVELANDU

Na Slovenski pristavi pri Clevelandu v ZDA je bil 1. julija Slovenski dan, posvečen 40-letnici tega prireditvenega in letoviščarskega prostora in 10-letnici slovenske neodvisnosti. Maševal je župnik od Sv. Vida Jože Božnar, kulturni program so oblikovali plesalci Kresa, otroci obeh slovenskih šolskih tečajev iz Clevelanda, dramsko društvo Lilija, pevska zbor Korotan in Fantje na vasi ter mladi pevci iz Argentine. Mendoški oktet in ansambel Los Chanares so imeli še več koncertov med Slovenci v drugih krajih po ZDA.

Slavnostni govornik je bil bivši slovenski ministrski predsednik in predsednik Nove Slovenije dr. Andrej Bajuk. Politik je avgusta obiskal še rojake v Argentini.

ODMEV PAHORJEVIH DEL

Tržaški pisatelj Boris Pahor, ki je 26. avgusta obhajal 88. rojstni dan, je objavil izbor kratke proze Dihanje morja.

Konec septembra bodo v Parizu predstavili peti prevod kake njegove knjige v francoščino. Gre za *Zatemi-
te*. V nemškem svetu medtem še vedno močno odmeva nemški prevod *Nekropole*. V predalu pa je še novo izvorno delo, nekakšno nadaljevanje *Zibelke sveta*.

XX. KONGRES AIDLCM

Mednarodno združenje za zaščito ogroženih jezikov in kultur, znano po francoski kratici AIDLCM, je imelo od 20. do 22. julija svoj XX. kongres v Celovcu. Za Slovence v Italiji sta se ga udeležila prof. Boris Pahor, ki je bil potrjen za enega izmed podpredsednikov, in prof. Samo Pahor. Sprejetih je bilo več resolucij glede položaja Slovencev v Avstriji in Italiji.

MELIKOV ZBORNIK

Ob 80-letnici zgodovinarja prof. Vasilija Melika je Zgodovinski inštitut Milka Kosa pri ZRC SAZU v Ljubljani na 1124 straneh izdal Melikov zbornik. V njem je 80 razprav avtorjev iz Slovenije in devetih drugih držav.

SPOMIN NA DR. IVA KOMJANCA

Na Valerišču v Števerjanu so 25. avgusta na rojstni hiši odkrili ploščo dr. Ivu Komjancu ob 10-letnici smrti. Bil je ugleden in zelo poštvovalen zdravnik ortoped v Malčesinah. Ob tej priložnosti je somaševanje vodil goriški nadškof De' Antoni, pel je zbor Sedej, nastopili so recitatorji in govorniki. Nečaki pa so pripravili spominsko knjigo, ki opisuje družino Jožefa in Ane Komjanc ter vseh 8 otrok, med katerimi je bil Ivo najmlajši. V njej so še pričevanja pacientov in prijateljev v slovenščini in italijanščini.

DOM LIPA

Po prejetju vseh potrebnih dovoljenj so 27. avgusta v Torontu začeli z gradbenimi deli za razširitev slovenskega starostnega doma Lipa.

DR. OCVRK NARODNI VODITELJ MISIJONOV

Na srečanju slovenskih misijonarjev na Brezjah je 5. avgusta slovenski metropolit dr. Franc Rode sporočil, da je sv. sedež imenoval za novega slovenskega narodnega voditelja misijonov profesorja na Teološki fakulteti, urednika Misijonskih obzorij lazarista dr. Draga Ocvirka.

BAROČNI ČRNI OLTARJI

Slovenski verski muzej v Stični je izdal bogato ilustrirano in dokumentirano knjigo umetnostne zgodovinarke mag. Nataše Polajnar Frelih *Baročni črni oltarji ljubljanskih kamnoseških delavnic*. Predstavljene so tudi nekatere umetnine na avstrijskem Koroškem, v Žabnicah in na Hrvaškem.

RAZKOSANJE SLOVENIJE

Gibanje 23. december je izdalo zbornik *Razkosanje Slovenije* z opozorili na nevarnosti, ki jih prinašajo za Slovenijo evropski integracijski procesi, zlasti zaradi zadržanja Italije. Objavljeni so spisi enajstih avtorjev, tudi iz zamejstva.

SREČANJE TREH DEŽEL

Na Brezjah je bilo 25. avgusta pod geslom "Marija svetla zarja novega tisočletja" jubilejno 20. Srečanje treh dežel, ki ga prirejajo ljubljanska, videmska in celovška škofija. Pred 3.000 verniki je pridigal gostitelj, ljubljanski nadškof Rode. Novi celovski škof Schwarz je spregovoril tudi v slovensčini, videmski nadškof Brollo pa tudi v furlanščini.

ZAPISKI ŠT. 7

V 7. številki glasila Ameriškega slovenskega kongresa Zapiski, ki ga urejata Paul Barbarich in Pavle Borštnik, je med drugim kritična ocena zaščitnega zakona za Slovence v Italiji, ki jo je napisal tržaški Slovenec iz New Yorka dr. Hilarij Rolih.

SREČANJE TREH SLOVENIJ

Na Sv. Višarjah je bilo 5. avgusta tradicionalno Srečanje treh Slovenij, ki ga zadnja leta prireja Rafaelovo društvo. Slovesno somaševanje je vodil mariborski škof msgr. Franc Kramberger. O dr. Lambertu Ehrlichu, ki se je rodil v Žabnicah pod Sv. Višarjami in je bil posebej navezan na to božjo pot, pa je predaval zgodovinar dr. Andrej Vovko.

UMRL BRANKO PODOBNIK

Dne 30. julija je v Ljubljani umrl časnikar Branko Podobnik. Po službovanju pri Delu in v vladi je bil med ustvarjalci Slovenske tiskovne agencije. Zadnja leta je delal pri Primorskih novicah.

MISIJONAR MALENŠEK

Že 29. aprila je v predmestju Buenos Airesa Longchamps umrl slovenski duhovnik Janez Malenšek. Rodil se je 26. februarja 1920 v Stopicah, posvečen pa je bil 19. maja 1945 v Krki na Koroškem. V Argentini je služboval na več župnijah, nad 20 let v Choromoru (Tucuman), kjer je zlasti misijonaril med zapuščenimi Indijanci. Svočas je zanimive spomine na to delo objavljaval v reviji Ave Maria v ZDA.

UMRL ČRTOMIR KOLENC

V Kopru so 28. avgusta pokopali političnega in kulturnega delavca Črtomira Kolenca. Rodil se je leta 1914 v Zagorju ob Savi. Dolgo je bil član italijansko-jugoslovanskega mešanega odbora, ki ga je predvideval Londonski memorandum, v katerem se je zanimal zlasti za šolstvo in kulturo. Bil je tudi direktor Primorskega tiska in založbe Lipa.

PRAZNIKA NA REPENTABRU IN V NABREŽINI

Na praznik Marijinega vnebovzeta je na Repentabru maševal tržaški škof msgr. Ravnigani. Letošnji večdnevni romarski shod, povezan s praznikom zavetnika sv. Roka, so obogatili še razstavi kamnitih izdelkov Rina Destrija in osnovnošolskih otrok, nastop godbe in pa koncert vokalne skupine Ecce iz Kamnika.

Praznik zavetnika sv. Roka v Nabrežini pa so povezali s 4. izvedbo probe občinske uprave Morje in Kras na trgu. 80-letni salezijanec Viktor Godnič je v župnišču pripravil razstavo, na sporedu pa so bile tudi druge razstave in literarno-glasbeni večer.

NUNCIJ IVAN JURKOVIČ

Papež Janez Pavel II. je 28. julija imenoval za naslovnega nadškofa krbavskega in apostolskega nuncijskega v Belorusiji slovenskega duhovnika in vaticanskega diplomata Ivana Jurkoviča. Škofovsko posvečenje bo prejel 6. oktobra v Ljubljani, kamor bo prišel tudi državni tajnik kardinal Sodano. V Minsku bo nastopil novembra.

Msgr. Jurkovič se je rodil leta 1952 v Banjaloki na Kočevskem. V duhovnika je bil posvečen leta 1977. Leta 1984 je doktoriral iz cerkvenega prava na lateranski univerzi in diplomiral na papeški diplomatski akademiji v Rimu.

Služboval je v Južni Koreji, Kolumbiji, Moskvi in na državnem tajništvu v Vatikanu, kjer je bil med drugim odgovoren za stike z Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi.

Dr. Jurkovič je drugi znani slovenski nuncij po dr. Jožefu Žabkarju (1914-84). Cerkevno diplomatsko pot pa je pred kratkim nastopil še 31-letni duhovnik Mitja Leskovar.

OD LJUBLJANE DO RAVNE GORE

Podjetnik Uroš Šušterič iz Ljubljane je pri založbi Pogledi v Kragujevcu v srbščini, vendar v latinici izdal knjigo spominov Od Ljubljane do Ravne Gore. Dobi se tudi na uredništvu Demokracije v Ljubljani.

Gre za popis lastne, očetove in bratove usode. Vsi trije so bili med vojno četniški oficirji na jugu, očeta in brata so mu ubili komunisti, sam pa je bil zaprt. V knjigi, ki obsega tudi foto album, Šušterič piše tudi širše o četniškem gibanju v Srbiji in Sloveniji.

RAST XXX NA TRŽAŠKEM

Kot je že dolgoletna tradicija je naše kraje tudi letos obiskala skupina mladih argentinskih Slovencev, ki je po končanem tečaju slovensčine prišla na obisk Slovenije, domovine njihovih staršev in starih staršev. Skupina Rast XXX. je letos obiskala Tržaško, gostila pa jih je Slovenska prosveta. Z Rilkejeve poti v Sesljanu so občudovali novi devinski grad.

knjige

**MARCO COSLOVICH:
STORIA DI SAVINA -
SAVININA ZGODBA**

Še mladi Istran Marco Coslovich je raziskovalec pri Inštitutu za zgodovino osvobodilnega gibanja v Furlaniji-Juljski krajini in član vodstva Narodnega združenja bivših deportirancev iz Trsta. O tej tematiki je tudi mnogo pisal in velja za izvedenca za zgodovino deportacij v nacistična koncentracijska taborišča. Pri milanski založbi Mursia je tudi objavil dve knjigi - **I Percorsi della sopravvivenza** - Poti preživetja ter **Racconti del Lager** - Pripovedke iz taborišča, antologijo spominov bivših deportirancev, namenjeno šolam.

S tretjo knjigo, ki jo danes predstavljamo, **Storia di Savina - Savinina zgodba** s podnaslovom **Pričevanje deportirane matere**, pa je po našem mnenju dosegel vrh svoje publicistike, in to zaradi izrednosti človeške usode, ki jo v tej knjigi prikazuje. Ta usoda je izjemoma slovenska: protagonist te pretresljive pripovedi je namreč naša rojakinja, Prosečanka Savina Rupel, vdova Pahor, dolgo let prodajalka rož na Trgu sv. Jakoba v Trstu. Svoja doživetja pripoveduje v prvi osebi.

Savina je ena od 87 bivših deportirancev, ki so Coslovichu razgrnili svojo tragično lagersko preteklost, vendar nobeno od teh pričevanj ni doseglo intenzivnosti njenega, tako da je spodbudilo avtorja, da ga je izjemoma izdal v knjižni obliki. Gradivo, iz katerega je nastala ta knjiga, je zaseglo kar devet ur registriranih trakov, ki so bili potem prepisani v 324 strani. Izredno živost te knjige je torej treba pripisati stiku, ki ga je avtorju uspelo vzpostaviti z Ruplovo. Avtor obžaluje, da je Savina - naj tako imenujemo junakinjo te zgodbe - zaradi njegovega nepoznanja slovensščine govorila v italijanščini, ker bi bila izraznost njene pripovedi še večja, če bi bila podana v njeni materinščini. Vendar pa meni, da redukcija

besedila v standardno italijanščino ni osiromašila vsebine. In bralec mu mora vsekakor pritrditi: tudi v literarni italijanščini je pripoved ohranila pretresljivo naravnost in neposrednost, iz katere diha kraška naravnost pripovedovalke.

Za kakšno vsebino gre?

To je zgodba mladega kraškega dekleta, ki vse do nemške okupacije Primorske v jeseni 1943 živi za svoje mlajše brate in sestre v družini brez matere, potem pa jo delo za Osvobodilno fronto odtrže že oznanjeni poroki in pripelje v taborišče Rawensbrück 80 kilometrov severno od Berlina. V ta kraj nacističnih strahot - taborišče je bilo namenjeno ženskam - Savina pride noseča, kar naredi njeno Kalvarijo še težjo. Na njen vrh pa pride, ko gleda umirati od gladu malega Danila, ki ga je tam rodila. Kljub temu je Savina ženska skoraj čudežne življenjske volje in energije, tako da ji uspe preživeti koncentracijski pekel in se vrniti domov. A tam jo čaka neki drugi, notranji Rawensbrück, ob katerem obžaluje, da je preživela taborišče: spoznanje, da ne more več računati na ljubezen očeta njenega mrtvega otroka.

V tej pripovedi, ki je sama na sebi pretresljiva, se zvrsti vrsta epizod, ki jih bo bralec težko pozabil. Naj omenim na primer slovo deportiranke in znane antifašistke Zore Perello od njene mame na tržaški postaji, nekatere epizode v Bloku 23, srečanje z dobrosrčno goriško rojakinjo Pierino, smrt neznane Ljubljankanke ob umiku pred napredujočo rusko fronto. A pripoved doseže še en žalostni višek, ko je Savina že doma in mora doživeti razočaranje svoje ljubezni. Toda obenem pride do izravnave, ki spominja na katarze v kakšni klasični tragediji: človek, kriv njene največje bolečine, kmalu zbolí in ne more umreti, vse dokler ne izprosi njenega odpuščanja. Savina to gesto zmore, kar daje njemu liku zadnjo potezo velike človeške zlahtnosti.

Avtor Marco Coslovich je Savinino pripovedi dodal na koncu knjige esej **Zgodovina, spomin in pripoved**, kjer je s strokovno resnostjo in veliko objektivnostjo prikazal dogajanje v Primorju pod fašistično in nacistično okupacijo.

Knjigi je dodana tudi bibliografija, ki zadeva deportacije, pričevanja o njih ter zgodovino *Adriatisches Küstenland*, kakor so Nemci poimenovali slovensko - hrvaško Primorje.

A. R.

**PUBLIKACIJA O KAPELI
ODREŠENIKOVE MATERE**

Publikacija o Kapeli Odrešenikove matere papeža Janeza Pavla II., kakor se glasi njen naslov, je tako imponantna publikacija - 300 strani velikega formata, med njimi polovica iz celostranskih posnetkov kapele -, da si sodelavec te rubrike komaj upa spregovoriti o njej v prostoru, ki mu je odmerjen. Zato se bo moral nujno omejiti na bistveno.

Da gre za veličastno delo slovenskega umetnika v samem srcu Vatikana, je danes znano vsem. A morda ne bo odveč, če p. Rupnika na kratko predstavimo.

Ježuit - slikar p. Marko Rupnik se je rodil l. 1954 v Zadlogu na Tolminskem, je torej naš primorski rojak. Slikarstvo je študiral na likovni akademiji v Rimu, teologijo na Papeški gregorijanski univerzi, kjer je 1991 doktoriral. Svoja dela je skupaj z drugimi in samostojno razstavjal v Italiji, Sloveniji, na Hrvaškem, v ZDA, Avstriji, Rusiji in Romuniji. Od septembra 1991 živi v rimskem Centru Aletti, katerega ravnatelj je. Ukvarja se s teološkimi raziskavami, z izdajami založbe Lipa in z umetniškim ustvarjanjem.

"Kako sem se lotil mozaika" je naslov sestavku, v katerem Rupnik pove, pred kakšen problem je bil postavljen, ko mu je bila poverjena poslikava kapele.

“Ko so me poklicali,” pravi, “da bi izdelal mozaik za to kapelo, sem takoj spoznal, da nimam veliko izbire: nisem videl smisla, da bi naredil mozaik v rimskem, ravenskem ali bizantinskem slogu, v tem nisem videl pomena za današnje življenje... Po skoraj dvajsetih letih preučevanja moderne umetnosti se mi je zdela edina možna pot na koncu 20. stoletja, pot, v katero sem verjel, mozaik, iz katerega naj bi vzniknila predvsem njegova snovnost, mozaik kot snov... Z drugimi besedami: kako slikati s kamni... To slikanje namesto čopiča, mešanice barv in pigmenta uporablja kamen in lošč...” Tako p. Rupnik.

Prvo polovico publikacije sestavlja jo kot rečeno celostranske reprodukcije kapele. Vsaki od štirih strani kapele je posvečenih približno dvajset reprodukcij, seveda v barvah. Prva stena je označena kot Stena nebeškega Jeruzalema. Druga kot Stena učlovečene Besede. Tretja kot Stena vnebohoda in binkošti. Četrta pa kot Stena drugega Kristusovega prihoda.

Gre torej za veličastno kompozicijo, ki jo je navdihnili velika teološka vizija, ki sega od stvarjenja preko odrešenja do konca sveta.

Razlaganju te vizije oziroma njene slikarske upodobitve v kapeli je posvečen besedni del knjige, ki ga je poleg avtorja prispevalo še petnajst piscev, med katerimi sta samo dva Slovence - Božo Rustja s sestavkom Resnična inteligenca dozori v ljubezni ter Mišček Komelj z zapisom Kamnito utelešenje duha.

A preden te sodelavce navedemo, naj omenimo predstavitelje tega razkošnega albuma. Prvi je sam papež Janez Pavel II. Drugi pa dekan kardinalskega zbora Bernardin Gantin. Z daljšim člankom mu sledi vodja papeških bogoslužnih slovesnosti Piero Marini, kot zadnji pa album pozdravlja ljubljanski nadškof Franc Rode.

Kot motto k ilustrirani polovici albuma je navedena misel patriarha Ate-nagore: “Vedno se bojim, da je danes naša ikonografska umetnost preveč toga, preveč hieratična, da preveč posnema velike stvaritve preteklosti, čeprav je delo zelo dobrih umetnikov, ki jo skušajo osvoboditi pietizma in sladkobnosti... Pri ikoni je treba imeti ustvarjalni pogum...”

Da Marku Rupniku tega poguma ni manjkalo, je dokazal na primer s tem, da je v svoj mozaik vstavil ne samo nekatere like iz naše sodobnosti, kakor na primer svetniško žrtev nacističnega taborišča Edith Stein, ampak tudi kakšen moderen tehnološki izum, kakor je na primer računalnik.

Že smo omenili, da so komentatorji publikacije skoraj sami tujci. Preveč bi bilo navesti po vrsti vseh dvanajst z naslovi njihovih prispevkov. Naj se omejimo na nekatere bolj znane. Kot prvi nastopa Rupnikov duhovni mentor, Čeh p. Špidlik s sestavkom Temeljne teološke koordinate kapele Odrešenikove matere. Drugi, ki ga je treba omeniti, je francoski pravoslavni teolog Olivier Clement, ki je v posebnem navdušenju za Rupnikovo delo prispeval razmišljanje Od Vzhoda obogateni Zahod. Prav tako ne smemo mimo imena Maurizia Calvesija, enega najpomembnejših umetniških zgodovinarjev in kritikov tudi v svetovnem merilu, profesorja umetnostne zgodovine na univerzi v Rimu. Svoj sestavek Sinteza med izročilom in modernostjo zaključuje takole: “Pater Rupnik je soočil cerkveno umetnost z današnjo slikarsko problematiko in uspelo mu je najti težavno sintezo med izročilom in modernostjo.”

Na slovenski strani pa je največje priznanje p. Rupniku zapisal nadškof Rode v že omenjeni predstavitveni besedi: “Med dejstvi, ki so oblikovala slovensko zavest - od brižinskih spomenikov do Dalmatinove Biblije, od Prešernovih Poezij do moderne, od srednjeveških fresk do baroka in Plečnika, od kmečkih uporov do Maistrovega poguma in osvoboditvene vojne ob koncu 2. tisočletja, izstopa odslej tudi dejstvo, da je v Apostolski palači v Vatikanu poleg dveh svetovno znanih biserov, kot sta Sikstinska kapela in Paolinska kapela, tudi Rupnikova ‘Redemptoris mater’...” Besedni del knjige je prevedel Rafko Vodeb, tisk pa je oskrbela Vatikanska tiskarna.

A. R.

**FRANC MOČNIK:
MOJI SPOMINI
GORICA, GMD, 2001 -
101 STR.**

Novembra lani je preminil dr. Franc Močnik, starosta slovenskih duhovnikov in ena izmed najmarkantnejših osebnosti v Zamejstvu. Na svoji dolgi, dobrih 93 let trajajoči poti, je dr. Močnik globoko zaznamoval versko in kulturno življenje predvsem na Goriškem, kjer je živel in delal; obenem pa je na lastni koži okusil močan pritisk komunizma, ki mu je v prvih povojnih letih onemogočil dušnopastirsko delo v Solkanu.

Dr. Močnik je bil živ pomnik na preteklo dogajanje, nekakšna zakladnica spominov in osebnega doživljanja, ki jih je sam začel beležiti, nato pa jih je - na prigovarjanje GMD - zaupal Jožku Kraglju, da jih je uredil in pripravil za knjižno izdajo. Dr. Močnika ni več med nami, ostal pa je njegov zapis, ki ga je GMD izdala z naslovom Moji spomini.

Knjižica šteje slabih sto strani. Dr. Močnik najprej obuja spomine na otroštvo v rodni Idriji, kjer je bil oče zaposlen kot rudar, mama pa je bila čipkarica. V družini je bila še starejša sestra Pavla. V pripovedi je veliko anekdot, iz katerih zvemo, da je dr. Močnik še kot deček padel v globoko jamo, da je pogosto odigral pomembne vloge na šolskih nastopih in da se je med prvo svetovno vojno izredno bal bombardiranja. Med drugim je v dijaških letih vneto zatrjeval, da “raje umre, kot da postane duhovnik”. Pot ga je najprej vodila v Bologno, kjer je doštudiral matematiko, nato - povsem nepričakovano - še v goriško semenišče, kjer je moral premostiti začetne težave zaradi nepoznavanja latinščine. Kot duhovnik je dr. Močnik služboval na Črnem vrhu, v Vrtojbi, Solkanu in Gorici: v teku let je skrbel za slovensko mestno duhovnijo sv. Ivana, za goriško Alojzijeviske, za Katoliški glas, za dijake pa tudi kot profesor matematike in fizike, saj je celo sestavil učbenik za fiziko. Med ljubitelji gora pa bo ostal zapisan kot pobudnik gradnje kočice sv. Jožefa pod Sv. Višarjami. Spomini dr. Močnika se zaključujejo sredi 60. let, ko je s pismom na maršala Tita dosegel, da po 14 letih lahko gre nemoteno čez mejo.

Dr. Močnik ni opisal vsega svojega delovanja med mladino in bogoslovci, zato je Jožko Kragelj dodal zaključno poglavje, kjer dopolnjuje predvsem

Močnikove spomine na burna povojna leta, ko ga je nahujšana množica dvakrat vrgla čez mejo, ker ni hotel kloniti pred jugoslovanskim režimom. Tu Kragej omenja priznanje, ki ga je leta 1991 izrekel novogoriški župan Sergij Pelhan: slednji se je dr. Močniku namreč zahvalil za življenjsko delo v korist Slovincem; obenem pa se mu je tudi opravičil za krivično razsodbo iz leta 1946, ko ga je jugoslovanska oblast proglasila za sovražnika slovenskega naroda in mu s tem onemogočila nadaljnje delovanje kot apostolski administrator v Solkanu.

V Močnikovi knjigi je veliko slikovnega gradiva iz družinskega arhiva, ki popestri knjigo in privlačuje bralca; obenem bo bralec lahko odkril marsikatero zanimivost, ki morda ni vezana na strogo dušnopastirsko delo dr. Močnika, sodi pa v širši razvoj evropske družbe: avtor se namreč spominja, da v Bologni je imel samo tri kolege na fakulteti za matematiko, od teh dve ženski; če pa sta bili prisotni le dekletti, profesor sploh ni začel z lekcijo.

Dr. Močnik je bil znan kot prijeten sogovornik in tako zgleda tudi njegova knjiga spominov: ker so pri GMD objavili tudi ponatise originalnih zapisov, vidimo, da Močnikova pripoved je bila dovolj jasna, da je urednik bolj malo popravil. Škoda le, da ni odpravil nekaterih miselnih sklopov, ki se ponavljajo: dr. Močnik je namreč te spomine pisal v razmiku osmih let; jasno je, da se včasih ponavlja, obenem pa manjkajo točnejši datumi, ki bi uokvirili njegovo pripoved v trdnejši zgodovinski okvir.

Neva Zaghet

FABIO BONINI-KOVAČOV: IMENA V GARMIŠKEM KAMUNE - NOMI IN COMUNE DI GRIMACCO

Založba Lipa v Špetru je pred kratkim objavila dvojezično brošuro z naslovom Imena v Garmiškem kamune - Nomi in Comune di Grimacco.

Avtor Fabio Bonini-Kovačov v predgovoru utemeljuje svojo odločitev, da zabeleži mikrotoponime ali ledinska imena, ki so povečini vezana na kmečki svet in se zaradi gospodarskega razvoja, ki je potisnil kmetijstvo na

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XXVII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

- *tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi*
- *tekmovanje traja do konca leta 2001. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta*
- *skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev*

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ul. Donizetti 3; tel. 040-370 846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, v.le XX Settembre 85; tel. 0481-538 128

rob gospodarskega življenja, vedno manj uporabljajo.

V svojem prizadevanju, da bi Bonini zabeležil izginjajoča imena v trajnejši spomin, pripominja, da ta izginjajo večinoma zaradi "nerazsodne politike, usmerjene k ošibitvi in uničenju krajevne slovenske kulture, premišljeno načrtovane in nadrobno izvajane predvsem v času po drugi svetovni vojni". V to smer so delovali izseljevanje prebivalstva iz vasi, javno šolstvo, zanemarjenost zgodovine, ki je zadevala krajevno stvarnost.

Napori, da bi iz beneških dolin odstranili domačo kulturno identiteto, so obrodili svoje sadove: redki posamezniki poznajo domačo zgodovino, novjših priseljencev ta ne zanima, nastale so lažne skrivnosti in fantastične teorije o izvoru Slovincem v Julijskih Predalпах in o koreninah njihovega jezika.

V uvodnih besedah Bonini poudarja tudi cilj te objave: "Z našo objavo želimo prispevati k ovrednotenju in vzbujanju zanimanja za enega od elementov bogate, pisane in čudovite krajevne dediščine."

V prvem poglavju z naslovom Itinerariji avtor navaja prve dokumen-

te o krajevnih imenih, med katerimi je pomembnejši Guida alle Prealpi Giulie - t. j. Vodnik po Julijskih Predalпах, pri katerem je s krajevpisnima poglavjema o Špetru in Nadiški dolini ter o dolinah Aborne, Kozice in Arbeča sodeloval tudi msgr. Ivan Trinko. Bonini navaja Trinkovo poročanje o krajih, posebno pozornost zaslužijo tudi fotografski posnetki in posnetki starih razglednic.

V naslednjem poglavju z naslovom Nekaj zgodovine se avtor loteva splošne zgodovine krajev: od našega pradeda pradedov homo sapiens sapiens do pastirskih ljudstev, ki so jih nato preplavili Indoevropejci, omenja obširna žarna grobišča v Posočju, ki s sodobnimi najdbami pričajo o močni prometni žili, o "jantarski poti", ki je povezovala te kraje z Baltikom in Jadranom.

Mogočni venetski kulturi (avtor navaja teorijo o Slovincih kot venetskem ljudstvu, vendar se zanjo ne opredeljuje) sledijo Iliri, Kelti, nato Rimljani, Huni, Langobardi in Slovani.

Po zatonu Nemškega cesarstva se Beneška Slovenija znajde kar 400 let v Beneški republiki.

Po Napoleonu in restavraciji prebivalci teh dolin pričakujejo, da bodo v Kraljevini Italiji dosegli avtonomijo in spoštovanje slovenske kulture, a: "Že 22. novembra 1866 je Giornale di Udine, skoraj uraden vladni časopis, jasno zapisal: "Te Slované je treba izničiti, z dobrohotnostjo, napredkom in s civilizacijo... uporabili bomo jezik in kulturo prevladujoče italijanske civilizacije, da bomo poitalijančili Slované v Italiji."

To politiko so povsem podpirali krajevni liberalni in nacionalistični sloji in jo natančno izvajali vse do današnjih dni."

Na naslednjih straneh se avtor posveča vasem, njihovim zgradbam in prebivalstvu. V začetku objavlja karto posamezne vasi z najpomembnejšimi zgradbami, vključno s tistimi, ki ostajajo le še kot temelj ali ruševina.

Na koncu poglavja so toponomastična opažanja matajurskega župnika Natala Zuanelle, najuglednejšega strokovnjaka na področju toponomastike in onomastike. V italijanščini Zuanella navaja izvor imena vsake obravnavane vasi posebej, vsa imena so slovenskega izvora.

Poglavje o ledinskih imenih prinaša več strani preprostih zemljevidov, ki so po barvitosti in jasnosti kljub netočnostim precej zanimivi. Tudi ob njih prihajamo do spoznanja, da ni ledinskega imena, ki bi ne imelo slovenskih korenin.

V zaključnem poglavju nam avtor predstavlja krajevne osebnosti, to je dvanajst mož iz prejšnjega in druge polovice devetnajstega stoletja, narodoljubov in narodnih buditeljev, katerih se je več kot polovica v talarju zoperstavljala raznarodovalni politiki liberalnih in nacionalističnih slojev.

Življenje teh beneških Čedermacev je bila ena sama trnova pot.

Arturo Blasutto: "Po dolgih letih strupenih obtožb, natolcevanj in ustrahovanj, ki so jih proti njemu sprožile vse nacionalistične sile na teritoriju ob zelo verjetni koordinaciji tajne organizacije Gladio in ki se jim videmska kurija niti malo ni zoperstavila, mu je takrat škof predlagal, da bi se preselil v drugo faro. Sam je zapisal, da so ga "odgnali kakor psa". Razočaran, ker ni s strani videmske Cerkve dobil nobene obrambe in se mu tako izrabljanje vere v političnih spletkah ni zdelo sprejemljivo, se je duhovnik zagrenjen umaknil na svoj rojstni dom. Preganja-

nja in drobnih ovir pa ni bilo konec in bilo mu je celo prepovedano maševati v domači cerkvi."

Mario Lavrenčič: "... dokler je mogel, je pridigal po slovensko tudi pod fašizmom; po liturgični reformi je začel tudi maševati po slovensko. Med vojsko je bila njegova hiša vedno odprta vsem in po vojski je doživel več napadov s strani neofašistov."

Rino Markič: "Zaradi globoke navezanosti na domačo slovensko kulturo so se nanj znesli domači nacionalisti druge poveljne generacije. Njegova mirna, a odločna prigovarjanja, da je ne glede na koristnost z moralnega vidika nujno ohraniti in uporabljati v vsakodnevnem življenju jezik in kulturo prednikov, pri teh ljudeh niso naletela na odziv. Kot se je že bilo zgodilo z Arturom Blasuttom, se je tudi proti njemu zgrnil plaz škodoželjnih natolcevanj, hudobije in napadov. To topo, zanj nerazumljivo nasprotovanje nekaterih vaščanov ga je zelo prizadelo in je bilo verjetno eden od razlogov za njegovo prerano smrt."

Izidor Predan-Doric: "Zaradi jasne pripadnosti slovenskemu kulturnemu prostoru in zaradi jasnih in pogumnih člankov je postal tarča mnogih napadov in obtožb, zagovarjati se je moral

tudi na sodišču. Večkrat je bil v zaporu, najdlje v času od 23. oktobra 1953 do 7. maja 1954. Po vrnitvi iz zapora je bil izvoljen za tajnika Socialistične fronte Slovencev."

Nadaljo Zufferli: "Po letu 1933 je veliko trpel zaradi upiranja proti prepovedi slovenskega jezika po cerkvah Beneške Slovenije. Nasprotniki so ga preganjali: prepiral se je s fašističnimi oblastmi, pisal je memoriale, spomenice in protestna pisma v Viden in v Rim."

V štirih poglavjih dodatkov predstavljajo posebno zanimivost imena iz italijanskih virov iz časa 1. in 2. svetovne vojne ter Zuanellovi predlogi iz leta 1987, kako naj bi občinski svet oblikoval slovenska imena na novih dvojezičnih tablah.

Glede na preteklost nam ponovno "formalno uvajanje izvirnih slovenskih imen vasi" zveni skoraj optimistično. Zdi se, da se tudi prebivalcem Nadiških dolin "vremena jasnijo".

Zasluga Boninijevega dela pa je nedvomno ta, da se tudi z njegovim trudom ohrani slovenska preteklost na tem ozemlju in da se še enkrat zabeleži imena, ki so sicer najbolj trdovratno pričevanje o naši prisotnosti.

Ester Sferco

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXX. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov **MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 15. DECEMBRA 2001**. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegaajo deset tipkanih strani, ciklus poezije pa naj predstavlja samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan - Bajc in prof. Ester Sferco, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.

4. Na razpolago so sledeče nagrade:

	za črtico ali novelo
prva nagrada	500.000 lir
druga nagrada	300.000 lir
tretja nagrada	200.000 lir

	za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada	200.000 lir
druga nagrada	150.000 lir
tretja nagrada	100.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku - Prešernovem dnevu - na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 2002. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

“Ta tekočina sicer muh ne ubija,” razlaga prodajalka, “pač pa jih tako omami, da lahko ubijete dve hkrati.”

Po partiji pokra:

- Vse sem zaigral! Tako slabo kot danes še nisem igral.
- Ali si že kdaj prej igral?

- Torej ste imeli požar?
- Da. Rešila sem samo golo glavo.
- Kako to?
- Zgoreli so mi vsi klobuki.

- Ali je tu morje globoko?
- Mislim, da ne. Vsi, ki tu plavajo, imajo glave nad vodo.

Srečata se dva Škota:

- Kam greš?
- Barometer grem kupit.
- Zapravljivec. Ali nima nihče v družini revme?

Oče sinu:

- Današnji dan je najsrečnejši v tvojem življenju.
- Zakaj? Saj se jutri ženim.
- Zato, ravno zato.

za smeh in dobro voljo

- Moral vam bom izpuliti vse zobe, ker so čisto piškavi.
- Vsaj enega mi pustite!
- Kaj vam pa bo?
- Da bom videti lepši, kadar se bom nasmejal.

- Zakaj ne hodiš več z Milanom?
- Zdravnica mi je prepovedala.
- Tega ne razumem.
- Ona je njegova žena.

- Mož gleda televizijo. Ona plete. Pes dremucka. Ona jezno:
- Kolikokrat ti bom še rekla, da ne reci “Da draga”, če pes zagodrnja!

- V moji gostilni že ne boste beračili!
- Zakaj ne, saj sem pri vas vse pustil!

- Kaj se boš res že petič poročila?
- Res.
- Toda zakaj?
- Veš, vsak moški ima kakšno napako.

- Ati, kako pa deluje telefon?
- Žal ti tega ne bi znal razložiti.
- Ati, kako pa pridejo luknje v sir?
- Tudi tega ne vem. Sinko, ampak ti le sprašuj. Le tako se boš česa naučil.

ČRKA BESEDO NAREDI, KAKO TI JO ŠKRAT SKAZI

- če nisi **tašča**, te pošljejo domov (tešča)
- **rajnik** je prebral zapisnik (tajnik)
- **psi** so podpisali peticijo (vsi)
- ko **uši** gredo po vodi (upi)
- najlepše našminkani pa je žirija poklonila simbolično zlato **žilo** (milo)
- od jeze je začel loviti **sipo** (sapo)
- vse za **nahod** (narod)
- že stari so opazovali sončne **brke in šege** (mrke in pege)
- ste debeli in **nočete** shujšati? (hočete)
- raziskavo so izvedli na prostovoljcih obeh **stolov** (spolov)
- umetnikov **pik** je bil nekaj posebnega in njegov **čir** velik (lik in čar)
- napoved **vretena** za jutri (vremena)
- malo za **salo** malo zares (šalo)
- za vašo **muzo** samo kraški teran (mizo)
- “Ljubim te,” je **kihnil** vanjo (dihnil)
- človeški **slon** bi bil pravi polom (klon)
- **jetra** so bila lepa in hladna (jutra)
- **juha** je padla v **muho**, natakar je brž ubil **juho** in postregel gostu z **muho** (muha, v juho)
- oddajamo lepe in poceni **zobe** za poletni čas (sobe)

listnica uprave

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD

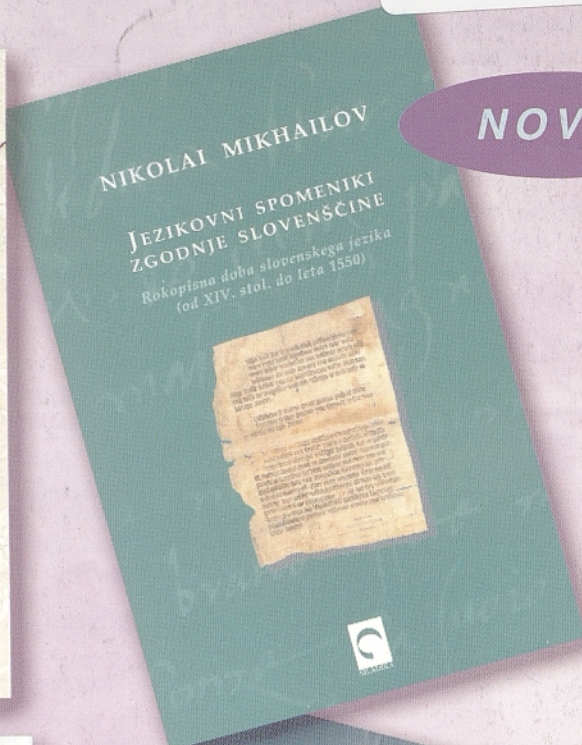
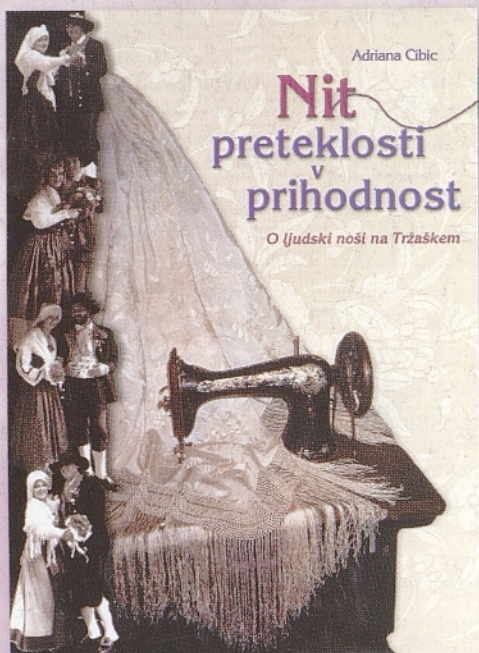
Cvetka Ferkolj, Novo Mesto, Slovenija - 5.000 lir; Nada Roberts, Wellington, ZDA - 103.992 lir; Frida Širca, Nabrežina - 10.000 lir; Venceslav Ferjančič, San Justo, Argentina - 22.000 lir; Boženka Štoka, Kontovel - 10.000 lir.

DAROVİ V SPOMIN

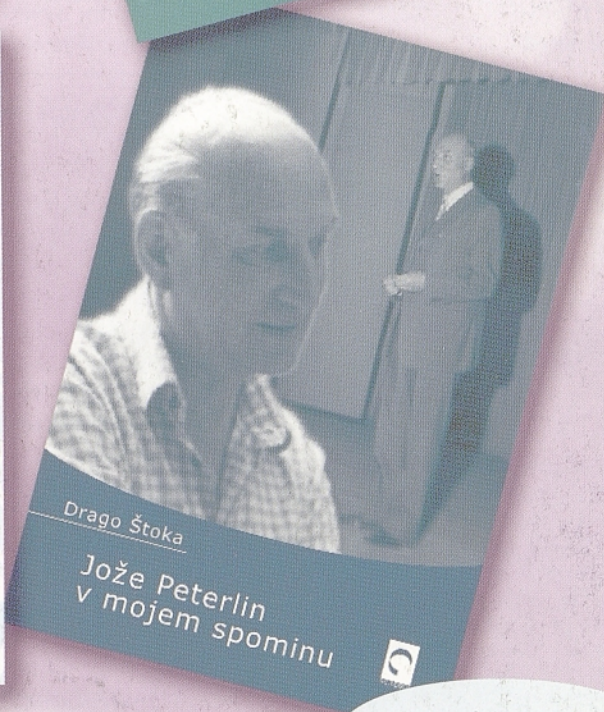
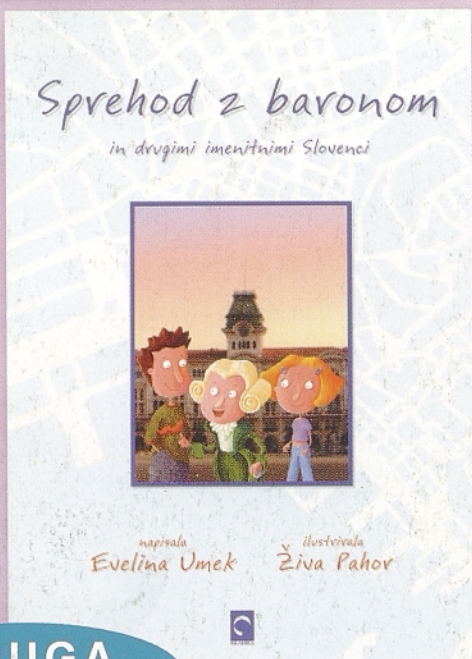
V spomin na Jožeta Peterlina daruje H. P. 100.000 lir za Mladiko.

Čas za obdarovanje dobro knjigo je vs

NOVO!

DRUGA IZDAJA

NOVO!

založba MLADIKA